

С.А. Гаряча,
завідувач кафедри педагогіки Черкаського
обласного інституту післядипломної освіти
педагогічних працівників, кандидат педагогічних наук,
лауреат обласної премії ім. О.А.Захаренка;

О. В. Савченко,
вчитель початкових класів Уманської
міської
гімназії Уманської міської ради Черкаської
області,
вчитель вищої кваліфікаційної категорії,
«учитель-методист», лауреат
«Всеукраїнського
конкурсу «Учитель року», лауреат обласної премії ім. О.А.Захаренка

Формування творчої активності молодшого школяра засобами сучасних педагогічних технологій (програма творчої майстерні для вчителів початкових класів)

Пояснювальна записка

Актуальність

У час глобальних перетворень, появи нових соціально-економічних відносин, інтеграції у світовий освітній простір одним із найактуальніших завдань сучасного суспільства є формування і розвиток творчої активності особистості. Саме така особистість є справжнім творцем історії, оскільки весь шлях, пройдений людством, – це безперервний процес творіння.

Головним завданням гуманізації та демократизації освіти в Україні є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, формування покоління, яке здатне вчитися протягом усього життя, продуктивно розв'язувати нагальні проблеми сучасності, розвивати цінності громадянського суспільства.

Велику роль у вирішенні цих завдань відіграє початкова ланка школи. Фундаментальність початкової освіти – не лише у формуванні знаннєвої сфери, а й у формуванні ключових компетентностей, які є найважливішим надбанням розвивальної шкільної освіти. З точки зору реалізації основних засад компетентнісного підходу вчитель початкових класів має спроектувати стратегію організації діяльності молодших школярів з домінуючим акцентом на пізнавальну активність з метою досягнення її найвищого рівня – творчості. Творчість дає людині можливість актуалізувати свої потреби, інтереси, здібності, знаходити форми прояву індивідуальної активності. Творче самовираження сприяє усвідомленню особистісної ваги, емоційному розкріпаченню, зростанню впевненості у власні сили. У зв'язку з цим все більшої теоретичної і практичної значущості набуває залучення учнів до творчої діяльності, створення необхідних умов для формування творчої активності школярів.

Проблема творчої активності завжди була у полі зору вчених. Педагогічний аспект зазначеної проблеми досліджували В.Сухомлинський, О.Захаренко, Ш.Амонашвілі, Л.Аристова, В.Андреев, І.Лернер, Л.Мамот, В.Паламарчук, М.Скаткін, Т.Коваленко. Ця проблема залишається однією з найактуальніших і репродукується всебічно та досить ґрунтовно. У працях багатьох дослідників (Д.Богоявленська, І.Редковець, Г.Щукіна) творча активність вважається найвищим рівнем пізнавальної активності учнів і розглядається як мета та зміст її досягнення. Багатогранність проблеми формування творчої активності знайшла своє відображення у різноманітних підходах до її

визначення: як якості особистості (Ш.Генелін, В.Кузін, В.Максакова); як специфічної потреби особистості (Л.Божович), як творчої діяльності (М.Данилов, М. Махмутов).

Вивчивши теоретичні положення наукових досліджень педагогів і психологів, можна зробити висновок, що творча активність найчастіше розглядається у двох аспектах: як стихійний процес творення нового і як сукупність властивостей особистості, які забезпечують її залучення у цей процес. Особливо науковці акцентують на самостійності мислення учня, тому що тільки у творчій активності найбільш яскраво виявляється його індивідуальність (Т.Коваленко).

Творчу активність необхідно розглядати у єдності двох сторін. Перша (пов'язана з поняттям «творчість») – комплекс якостей і властивостей особистості, який сприяє повній реалізації її творчого потенціалу і виражається в оригінальному, своєрідному мисленні й емоційності. Друга (пов'язана з поняттям «активність») – ініціативність, енергійність, самостійність творчих дій і поведінки, мотивом яких служить потреба у самореалізації. Зважаючи на загальноприйнятну психолого-педагогічну думку та власний досвід, творчу активність тлумачимо як найвищий рівень пізнавальної активності особистості, що виражається у здатності активізувати свої природні задатки і здібності, вмінні нестандартно мислити, генерувати ідеї за умови відповідної мотивації та високого розвитку психічних процесів.

Актуальність проблеми зумовила вибір науково-методичної теми – **«Формування творчої активності молодшого школяра засобами сучасних педагогічних технологій»** – та її апробації у власній педагогічній діяльності.

Мета творчої майстерні

Забезпечення підґрунтя для оволодіння професійними компетенціями з метою формування творчої активності молодшого школяра засобами сучасних педагогічних технологій.

Завдання

Систематизувати знання щодо:

- вимог до педагога у виконанні гуманізації та демократизації освіти у Україні;
- нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти;
- основних методів сучасних педагогічних технологій, спрямованих на формування творчих здібностей учнів;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів;
- психологічних аспектів сприяння творчій активності дітей;
- творчого самовираження молодшого школяра.

Сформувати вміння(навички):

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів, які сприяють формуванню творчої активності учнів;
- організовувати на уроках розвивальне середовище для молодших школярів;
- враховувати психологічні аспекти, які сприяють формуванню творчої активності молодших школярів;
- використовувати сучасні педагогічні технології для реалізації творчого самовираження дитини;
- планувати урок, спрямований не лише на виявлення, розвиток, удосконалення здібностей творчих, активних, обдарованих дітей, але й активізацію внутрішнього потенціалу кожної дитини;
- сприяти траєкторії власного розвитку дитини.

Розвинути установки до:

- самовдосконалення;
- бажання експериментувати та творити;
- креативності;
- гнучкості мислення;
- рефлексії.

Очікувані навчальні результати

Знання:

- вимог до педагога у виконанні гуманізації та демократизації освіти у Україні;
- нової редакції Державного стандарту початкової загальної освіти;
- основних методів сучасних педагогічних технологій, спрямованих на формування творчих здібностей учнів;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів;
- психологічних аспектів сприяння творчій активності дітей;
- творчого самовираження молодшого школяра.

Уміння:

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів, які сприяють формуванню творчої активності учнів;
- організовувати на уроках розвивальне середовище для молодших школярів;
- враховувати психологічні аспекти, які сприяють формуванню творчої активності молодших школярів;
- використовувати сучасні педагогічні технології для реалізації творчого самовираження дитини;
- планувати урок, спрямований не лише на виявлення, розвиток, удосконалення здібностей творчих, активних, обдарованих дітей, але й активізацію внутрішнього потенціалу кожної дитини;
- сприяти траєкторії власного розвитку дитини.

Установки до:

- самовдосконалення;
- бажання експериментувати та творити;
- креативності;
- гнучкості мислення;
- рефлексії.

Набуття досвіду:

- створювати ситуацію успіху для дитини;
- працювати творчо;
- вчити дітей вчитися;
- сприяти творчій та розумовій активності дітей
- розвивати творчі здібності дітей;
- формувати творчу активність учнів.

Навчальна стратегія творчої майстерні

Реалізація завдань для досягнення результатів творчої майстерні здійснюється шляхом:

- розгляду навчального матеріалу на лекціях;
- участі слухачів у семінарському занятті;
- проведенні майстер-класів;

- виконання практичних завдань, спрямованих на набуття слухачами вмінь і навичок на практиці застосовувати теоретичні знання, активізацію їх розумової діяльності, розвитку творчих здібностей, розкриттю творчого потенціалу;
- самостійного вивчення слухачами навчального матеріалу на основі розробленого для творчої майстерні комплексу навчально-методичних матеріалів;
- проведення контрольного тестування для слухачів творчої майстерні.

Тематичний план

Тема 1. Професійно-педагогічна спрямованість особистості вчителя початкових класів на виконання сучасних завдань гуманізації та демократизації освіти в Україні.

1. Концепції та цілі сучасної освіти в Україні.
2. Сучасні вимоги до розвитку професійних компетенцій вчителя початкових класів.
3. Педагогічні умови формування творчої активності учнів.

Тема 2. Сучасні педагогічні технології – засіб формування творчої активності молодших школярів.

1. Створення розвивального середовища у початковій школі.
2. Інноваційні технології та сучасні методи, які сприяють формуванню творчої активності молодших школярів.
3. Основні аспекти діяльності вчителя на уроках та позаурочний час, які забезпечують екстраактивне, інтраактивне, інтерактивне навчання.

Тема 3. Формування творчої активності молодших школярів під час викладання різних предметів у початковій школі.

1. Формування творчої активності учнів початкових класів під час вивчення мови та читання.
2. Формування творчої активності учнів початкових класів під час вивчення математики та природознавства.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН МОДУЛЯ

	<i>Лекції, вивчення теорії, год</i>	<i>Практ. заняття год</i>	<i>Семінар. заняття, год</i>	<i>Тести, год</i>	<i>Всього год</i>
Вступ до курсу		0,5			0,5

Тема 1. Професійно-педагогічна спрямованість особистості вчителя початкових класів на використання сучасних завдань гуманізації та демократизації освіти в Україні.	3	2			5
Тема 2. Сучасні педагогічні технології – засіб формування творчої активності молодших школярів.	3	3	1,5		7,5
Тема 3. Формування творчої активності під час викладання різних предметів у початковій школі	2	2			4
Підсумковий контроль у формі тесту.				1	1
Всього, год.	8	7,5	1,5	1	18

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Навчальні результати слухачів у межах творчої майстерні оцінюються на основі підсумкового тесту.

Максимальна кількість балів за вивчення всього курсу – 100.

Прохідний бал – 51.

ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вид навчальної діяльності	Тема	Час проведення заняття, акад. год	акс. оцінка
Вступ			

Організаційна частина	Представлення мети, завдань творчої майстерні. Знайомство. Виявлення очікувань. Розроблення правил взаємодії.	Заняття № 1, 0,5 години	
Тема 1. Професійно-педагогічна спрямованість особистості вчителя початкових класів на виконання сучасних завдань гуманізації та демократизації освіти в Україні.			
Лекція	Концепції та цілі сучасної освіти.	Заняття № 1, 1 година	
Практичне заняття	Вісім ключових питань для справжнього навчання.	Заняття № 1, 0,5 години	
Лекція	Сучасні вимоги до розвитку професійних компетенцій вчителя початкових класів.	Заняття № 2, 1 година	
Практичне заняття	Основні характеристики та принципи діяльності успішного педагога.	Заняття № 2, 1 година	
Лекція	Педагогічні умови формування творчої активності учнів.	Заняття № 3, 1 година	
Практична робота	Визначення фізіологічних передумов до природних обдарувань дитини.	Заняття № 3, 0,5 години	
Тема 2. Сучасні педагогічні технології – засіб формування творчої активності молодших школярів.			
Лекція	Секрети сучасного уроку.	Заняття № 4, 1 година	
Практична робота	Створення розвивального середовища на занятті.	Заняття № 4, 1 година	
Лекція	Сучасні педагогічні технології та методи викладання для формування творчої активності молодшого школяра.	Заняття № 5, 1 година	
Семінарське заняття	Проблемне навчання – новаторство чи переосмислення відомих істин.	Заняття № 5, 1,5 години	
Практична робота	Використання різних педагогічних прийомів для усвідомлення дітьми нової теми.	Заняття № 5, 1 година	
Лекція	Співпраця вчителя і учнів на уроці та в позаурочний час, яка сприяє формуванню творчої активності учнів.	Заняття № 6, 1 година	
Практична робота	Планування уроку, спрямованого на формування творчої активності учнів.	Заняття № 6, 1 година	
Тема 3. Формування творчої активності під час викладання різних предметів у початковій школі.			

Лекція	Формування творчої активності під час викладання мови та читання.	Заняття № 7, 1 година	
Практичне заняття	Розробка навчальних стратегій на уроках мови та читання.	Заняття № 7, 1 година	
Лекція	Формування творчої активності під час викладання математики та природознавства.	Заняття № 8, 1 година	
Практичне заняття	Використання активних методів навчання на уроках математики та природознавства.	Заняття № 8, 1 година	
Підсумковий контроль		1 година	

Вступ

Заняття 1.

Організаційна частина

Представлення мети, завдань творчої майстерні. Знайомство. Виявлення очікувань. Розроблення правил взаємодії.

ТЕМА 1

Професійно-педагогічна спрямованість особистості вчителя початкових класів на виконання сучасних завдань гуманізації та демократизації освіти в Україні

Мета. Формування професійних компетенцій вчителя початкових класів для виконання сучасних завдань в освіті.

Систематизувати знання щодо:

- цілей сучасної освіти та характеристик сучасного педагога;
- педагогічних умов формування творчої активності учнів.

Сформуувати вміння (навички):

- здійснювати аналіз сучасних завдань в освіті та вимог до ролі та характеристик сучасного педагога у реалізації цих завдань;
- визначати індивідуальні особливості учнів для планування навчальних видів діяльності та виборі відповідних методів навчання.

Розвинути установки до:

- аналізу;
- креативності;
- інноваційності;
- пошукової активності;
- гнучкості;
- творчого підходу;
- розуміння різносторонності здібностей учнів для створення ситуації успіху.

Сприяти набуттю досвіду:

- зацікавлювати та захоплювати дітей;
- вірити у сили і можливості кожної дитини;
- прагнути експериментувати;

- вчити дітей самостійно виводити істину;
- розвивати творчі здібності дітей;
- сприяти формуванню творчої активності.

Очікувані навчальні результати теми 1:

Знання:

- цілей сучасної освіти та характеристик сучасного педагога;
- педагогічних умов формування творчої активності учнів.

Уміння:

- здійснювати аналіз сучасних завдань в освіті та вимог до ролі та характеристик сучасного педагога у реалізації цих завдань;
- визначати індивідуальні особливості учнів для планування навчальних видів діяльності та виборі відповідних методів навчання.

Установки до:

- аналізу;
- креативності;
- інноваційності;
- пошукової активності;
- гнучкості;
- творчого підходу;
- розуміння різносторонності здібностей учнів для створення ситуації успіху.

Набуття досвіду:

- зацікавлювати та захоплювати дітей;
- вірити у сили і можливості кожної дитини;
- прагнути експериментувати;
- вчити дітей самостійно виводити істину;
- розвивати творчі здібності дітей;
- сприяти формуванню творчої активності.

Теоретичний матеріал до теми 1

Основні поняття

Викладання – діяльність педагога у процесі навчання, яка полягає у наданні учням пізнавальних завдань, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою із засвоєння, закріплення та застосування знань, перевірки їх якості, а також навичок та вмінь.

Гуманізація освіти – центральна складова нового педагогічного мислення, що передбачає переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу в світлі їх людино-ствірної функції. Гуманізація освіти в широкому розумінні означає вияв поваги до школи, вчителів, викладачів, до особистості учня, довіру до них, прийняття їхніх особистісних цілей, інтересів і потреб; створення максимально сприятливих умов для розкриття і розвитку на кожному з вікових етапів.

Демократизація освіти – принцип реформування освіти в Україні на демократичних засадах, який передбачає децентралізацію, регіоналізацію в управлінні освітою, автоматизацію навчально-виховних закладів у вирішенні основних питань діяльності, поширення альтернативних (приватних) навчально-виховних закладів, перехід до державно-громадської системи управління освітою (участь батьків, громадськості, церкви) співробітництво «учитель-учень» у навчально-виховному процесі.

Знання – це інформація (дані, поняття і стосунки), яку індивід може відтворити.

Інновація педагогічна – процес створення, поширення і використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому.

Інтелект – мислительні здібності людини: здатність орієнтуватися у навколишньому середовищі, адекватно його відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переймати соціальний досвід; спроможність розв'язувати завдання і приймати рішення. Розумно діяти, передбачати.

Компетенція – єдність знань, вмінь і відношень у процесі професійної діяльності.

Компетентність – спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати роботу або завдання.

Мотивація – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотивами можуть виступати уявлення та ідеї. Почуття й переживання, що виражають матеріальні й духовні потреби людини. Одна й та сама діяльність може здійснюватись за різних мотивів.

Навички – дії, складові частини яких у процесі багаторазового повторення стають автоматичними. Навички характеризуються високим ступенем засвоєння і відсутністю по елементної свідомої регуляції і контролю.

Педагогічне мислення (за А.К. Марковою) – це виявлення зовні прихованих ознак і властивостей педагогічної ситуації, розпізнання процесі порівняння та класифікації причиново-наслідкових зв'язків прийняття педагогічних рішень.

Установка – ставлення або підхід до виконуваної роботи чи завдання.

Учіння – процес здобуття знань, умінь, навичок і вироблення установок.

Педагог-фасилітатор – педагог, який працює у системі особистісно орієнтованої (гуманістичної) педагогіки і в роботі з дітьми сповідує відкритість власним думкам, переживанням, заохочення, довіру як вираження внутрішньої особистісної впевненості у можливостях і здібностях вихованців. Поняття запровадив К.Роджерс.

Педагогічна творчість – прийняття і здійснення педагогом оптимальних нестандартних рішень у змінних умовах навчально-виховного процесу.

Таксономія цілей навчання у когнітивній сфері – визначення можливих способів і форм пізнавальної діяльності тих, хто навчається. Серед них виокремлюють знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

Концепції та цілі сучасної освіти

*Любіть не школу, а дітей, які приходять до школи;
любіть не книжки про дійсність, а саму дійсність;
не життя звужуйте до учіння, а учіння розширюйте до життя!*

*А найголовніше: любіть життя і
якомога більше живіть живим життям.
У нашій ідеальній школі вчитель не нудьгуватиме й
не нудитиметься, бо в ній він сам житиме.*

П.П.Блонський

У серце увійде лише те, що йде від серця.

Ж.-Ж.Руссо

Ми навчаємося не для школи, а для життя.

Сенека молодший

Мета і цілі навчання: що спільного і які відмінності між ними? Проблема мети і цілей навчання та виховання була і залишається однією з найважчих і не до кінця розв'язаних педагогічних проблем. Ще Я. Коменський як значний недолік у педагогічній діяльності відзначав відсутність чітко визначених педагогічних цілей. А. Макаренко, торкаючись цієї проблеми, зауважив, що при абстрактній постановці питання про «ідеал», мету виховання, сподіватися на конкретний позитивний результат діяльності практично не доводиться. Відомий педагог радянських часів Ф. Корольов писав, що при подібному, як у педагогіці, аморфному уявленні про мету своєї роботи будівельник будинку не побудує, кравець одяг не пошиє, а вихованець росте, виховання якимось жевріє. Він вважав, що саме розпливчастістю, невизначеністю, аморфністю мети пояснюється багато педагогічних прорахунків та зривів.

Філософська наука переконливо довела, що цілі людської діяльності завжди визначаються тими об'єктивними умовами, в яких живе і діє людина. Тому для правильного формулювання цілей навчання і виховання молодшого покоління потрібно виходити з тих умов, за яких воно буде жити в майбутньому.

Цілі навчання – це перший елемент дидактичної системи, що дає відповідь на запитання: чому вчити? Розглянемо, чому інколи вживають вислів "цілі навчання", а не "мета навчання", чи навпаки, і як вони між собою співвідносяться?

Термін «мета навчання» став настільки звичним і ніби зрозумілим для всіх, на перший погляд, що не викликає ні в кого ніяких непорозумінь і запитань. Однак це тільки на перший погляд. У зв'язку з тим, що останнім часом науковці та вчителі почали інтенсивно розробляти і впроваджувати у навчально-виховний процес нові педагогічні технології, термін «мета навчання» за своїм значенням і в силу його невизначеності у багатьох випадках став не задовольняти педагогічну практику. Крім того, дидактична система після заміни елемента «цілі навчання» на «мету навчання» зовсім змінила б свої якості. Це пов'язано з тим, що зв'язок між її елементами не був би однозначно визначеним.

Тлумачний словник української мови визначає мету як «те, що хтось намагається досягнути, здобути, до чого прямує», а ціль – це «місце, пункт, в який треба влучити, стріляючи з чого-небудь або кидаючи чим-небудь, те, до чого прагнуть, намагаються досягти, мета» (там само).

Ще Арістотель мету тлумачив як «те, заради чого» дещо існує, а сучасна філософська думка мету визначає як елемент поведінки і свідомої діяльності людини, який характеризує майбутній результат діяльності і шляхи його реалізації за допомогою певних засобів. Вона виявляє інтегративну функцію, виступаючи як спосіб інтеграції різних дій людини в певну послідовність чи систему. Це проєкт дій, який визначає характер і системну впорядкованість різних актів і операцій. Таким чином, у мету, крім кінцевого результату діяльності людини, в явній чи неявній формі входять шляхи руху в напрямку до кінцевого результату і способи діяльності, що забезпечують одержання цього результату. Наприклад, у початковій школі на одному з уроків математики мета була сформульована так: навчити учнів виконувати дії додавання і віднімання в межах першого десятка. Щодо кінцевого результату, то він проглядається не дуже чітко. Справді, вислів «навчити виконувати» вказує на те, що мають бути вироблені вміння додавати і віднімати числа у межах першого десятка. Щодо знань – тут повна невизначеність, чи повинні учні отримати знання, чи ні, і якщо так, то які саме, невідомо.

Інколи можна зустріти формулювання мети уроку з використанням слова «ознайомити». Наприклад, ознайомити учнів зі способами встановлення одиниць вимірювання маси. Про те, що мова йде про способи вимірювання маси, зрозуміло, але термін «ознайомити» не дає ніякого уявлення про рівень засвоєння цих способів. Справді, так плануючи мету уроку, вчитель планує лише свої дії і аж ніяк не той кінцевий результат, на який він має вивести учня. Мета уроку у формулюванні «вивчити, що таке сторони горизонту» (4-й клас, природознавство) дає дуже приблизну картину того, що учні мають знати. Але чи тільки знати, а можливо, чи ще й щось учні повинні вміти, невідомо. Та й вислів «знати» вимагає значної деталізації.

Можна, таким чином, зробити висновок, що намагання об'єднати в одному формулюванні і кінцевий результат, і шляхи досягнення його або способи діяльності, призводить до того, що кінцевий результат діяльності проглядається не дуже чітко або ж його зовсім не видно.

Ціль навчання – це кінцевий результат діяльності, тому це поняття за обсягом менше, ніж мета навчання, і входить у мету як її складова, воно вужче за змістом, а отже, конкретніше, ніж мета навчання. Влучити в ціль – у переносному значенні означає одержати точний, конкретний і передбачуваний, запланований результат. Цілі навчання – це кінцевий результат спільної діяльності вчителя й учня, виражений у точних, однозначних категоріях і поняттях.

Поняття мети, цілі належать до категорії результату, який є не чим іншим, як продуктом певних дій. Конкретне вираження результату може бути здійснене через такі поняття, як підсумок, задача, мета, ціль, ідеал, що як у нашому, так і в зарубіжному вжитку, мають таке тлумачення:

- підсумок – це найближчий бажаний результат, якого прагне досягти суб'єкт діяльності за певний час;
- задача – це проміжний результат із сукупності доступних і впорядкованих так, що він є певним кроком, який наближає досягнення мети;
- мета – це бажаний результат, недосяжний за певний проміжок часу, але доступний для досягнення в майбутньому;
- ціль – кінцевий результат, на досягнення якого спрямовані зусилля суб'єкта діяльності;
- ідеал – це результат, якого ніхто ніколи не може досягти, але до якого можна дуже близько підійти.

Точний і повний опис цілі навчання включає інформацію про елемент засвоєння (уявлення, поняття, судження, теорія), про який ідеться, про те, на якому рівні він засвоюється і як його діагностувати.

Діагностичність та ієрархічність цілей навчання.

Виділимо дві важливі характеристики цілей навчання: їх діагностичність та ієрархічність. Діагностичність означає цілком певний, однозначний опис цілі, способів її виявлення, вимірювання й оцінки. Якщо вимога діагностичності у формулюванні цілей навчання не буде дотримана, елемент дидактичної системи «цілі навчання» не буде відігравати ролі системотвірного чинника для даної системи, а отже, під сумнівом буде і функціонування самої системи.

Вимога діагностичності цілі навчання передбачає точний опис ознак поняття, яке необхідно сформулювати в ході її досягнення та точного опису його об'єктивного прояву, з яким воно співвідноситься, вказівку на категорію міри, за якою її величина піддається

прямому чи непрямому вимірюванню, із зазначенням того, що результати вимірювання можуть співвідноситися з певною шкалою, тобто відповідно оцінюватися.

Діагностичність цілей навчання вимагає такого їх опису, який би передбачав їх однозначну діагностику. Цю вимогу можна задовольнити, зазначивши конкретний рівень ієрархії.

Цілі навчання мають ієрархічну будову. Це означає, що залежно від обсягу змісту, масштабності завдань, рівня загальності чи конкретності проблеми одна і та сама ціль формулюється по-різному. Як приклад розглянемо ціль навчання з математики: сформулювати вміння вимірювати протяжність часу. Це – рівень навчального предмета. Ця сама ціль навчання на рівні розділу математики «Одиниці часу» формулюватиметься так: ознайомити з одиницями вимірювання часу. Ще нижчий рівень ієрархії – конкретне явище, факт. Ця сама ціль навчання на рівні ієрархії «визначити час» може бути визначена як: сформулювати вміння визначити конкретний час за годинником.

Ієрархічність цілей навчання підкреслює, що поняття «ціль навчання» – відносне, оскільки воно залежить від того, на якому часовому проміжку розгортається діяльність її реалізації. Наведений приклад з математики – доказ цього.

Таким чином, цілі навчання мають ієрархічну структуру, на вершині якої стоять цілі як соціальне замовлення суспільства. Найповніше і в найбільш загальному вигляді вони сформульовані у Конституції України та у законі «Про освіту». Це ті цілі навчання, які ставить суспільство перед школою, далі йдуть цілі навчання на рівні предмета, тоді на рівні курсу, нарешті, на рівні явища, факту чи процесу і на рівні поняття.

Підсумок. Ще з часів Я.А. Коменського вчені-педагоги відзначали як значний недолік педагогічної діяльності відсутність чітко визначених цілей навчання. Учителі, готуючись до уроків, визначають лише спосіб своєї діяльності на уроці (ознайомити, навчити, повторити, довести тощо), але аж ніяк не кінцевий результат цієї діяльності. Він уявляється дуже невизначено, тому й потрібно розрізняти цілі навчання, цілі уроку і мету навчання. Цілі навчання характеризуються діагностичністю та ієрархічністю

Концепції та цілі сучасної освіти

Методологію сучасних освітніх програм визначають такі основні концептуальні поняття:

спілкування – ключове поняття у навчанні учнів літературним вмінням (читанню, письму, вміння говорити, слухати), візуальним видам мистецтва, математиці;

турбота – поняття, яке широко використовується у процесі вивчення наукових дисциплін, особливо природничих наук. забезпечує внутрішній поштовх до вивчення природничих наук і до розвитку особистості;

спільнота – допомагає учням зрозуміти глибинні взаємозв'язки між історією, географією та суспільними процесами;

зв'язки, дає можливість учням усвідомити взаємозв'язок усього у житті, допомагає їм висувати нові концепції, виходячи з відомого, формує у школярів турботливе ставлення до навколишнього світу.

Використання цих концептуальних понять має на меті досягнення чотирьох головних завдань сучасної освіти:

- формування особистості, яка буде навчатися протягом всього життя;
- створення навчального середовища, що базується на взаємній повазі і принципах демократії;

- забезпечення безперервності процесу інтелектуального розвитку особистості і формування відповідних умінь (забезпечення зв'язку теорії і практики);
- оволодіння кожним учнем академічними, художніми, етичними та практичними вміннями для успішної участі у демократичному суспільстві.

(За матеріалами навчальної програми «Крок за кроком», 2005)

Реформа школи продовжується і головною рушійною силою, як завжди, залишається вчитель, який знаходиться у центрі шкільного життя. Підвищується роль вчителя і ростуть вимоги до його професійних компетенцій.

У Концепції національного виховання відмічено: "Педагог, учитель, вихователь - довірена особа суспільства, якій воно довіряє найдорожче і найцінніше - дітей, свою надію, своє майбутнє. Доля дітей в руках педагога, в його золотому серці, він має бути джерелом радісного пізнавального і морального зростання своїх вихованців".

Здійснювати професійно-педагогічну діяльність як розвивальну взаємодію з учнем може тільки той учитель, у якого сформоване педагогічне мислення, яке містить у собі високий рівень розвитку процесів аналізу, рефлексії. Педагогічне мислення вчителя має бути спрямованим на забезпечення педагогічного процесу та здійснення конструктивної взаємодії з учнем.

Особливості педагогічного мислення (за М.М. Кашаповим)⁵:

- *діагностична*: вивчення учнів, пізнання педагогічної ситуації, отримання зворотного зв'язку стосовно професійної діяльності, яка здійснюється на даний момент;
- *стимулююча*: спонукання учнів до виявів інтелектуальної ініціативи за допомогою власних педагогічних Дій;
- *розвивальна*: осмислення засобів формування провідних соціально-корисних та навчально-пізнавальних якостей особистості учня;
- *компенсаційна*: вміння мислити категоріями успіху – вміння бачити позитивне в невдачі (дана функція забезпечує оптимістичне емоційне самопочуття);
- *динамічна*: вміння швидко приймати рішення про вибір та застосування засобів педагогічного впливу, які оптимально відповідають непередбаченим педагогічним проблемним ситуаціям, творчо віднаходити нові засоби педагогічного впливу на учнів і на навчально-виховний процес у цілому.

Специфіка педагогічної діяльності ставить перед учителем ряд вимог до особистості педагога, які в педагогічній науці визначаються як професійно значимі особистісні якості. Останні характеризують інтелектуальну і емоційно-вольову сторони особистості, суттєво впливають на результат професійно-педагогічної діяльності і визначають індивідуальний стиль педагога.

Вчені пропонують різноманітний набір особистісних якостей, важливих для професії педагога. Робляться спроби виділити найсуттєвіші з точки зору ефективності педагогічної діяльності. Правомірним, на мою думку, є виділення домінантних, периферійних, негативних і професійно недопустимих якостей. Домінантними вважаються якості, відсутність кожної із яких унеможлиблює ефективне здійснення педагогічної діяльності; периферійними – якості, які не здійснюють вирішального впливу на ефективність педагогічної праці, проте сприяють її успішності; негативними – якості, що призводять до зниження ефективності педагогічної діяльності, а професійно недопустимими – ті, що ведуть до професійної непридатності вчителя. Розглянемо склад цих груп особистісних якостей детальніше.

Домінантні якості

Гуманність – любов до дітей, вміння поважати їхню людську гідність, потреба і здатність надавати кваліфіковану педагогічну допомогу в їхньому особистісному розвитку. Найбільш важлива якість, яка повинна бути притаманна вчителю – любов до дітей. Любов до дитини – це, за словами В.Сухомлинського, «плоть і кров вихователя, як сили, здатної впливати на духовний світ іншої людини. Педагог без любові до дитини – це все одно, що співак без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору». Йдеться про мудру, добру й вимогливу любов, що вчить жити. Роздумуючи над компонентами педагогічного таланту, Іван Франко писав:

Усяким людям всякі дари:
Одному ясний, сильний ум,
Що не знаходить в світі пари;
Другому рій крилатих дум,
Що, мов орли, летять за хмари.
Для інших руки золоті:
Що очі бачуть, руки вдіють.
Який же дар дістали ті,
Що так дітей учити вміють?
Мені здається, в скарбі тім
Любві найбільш дісталось їм.

Працю справжнього педагога живить віра в людину. Він повинен бути оптимістом, глибоко вірити в силу й можливість дітей, бачити насамперед усе краще, що їм притаманне, «проекувати хороше» (*А. Макаренко*).

Учитель має підходити до кожної дитини з оптимістичною налаштованістю, навіть, якщо ризикує помилитися. Водночас він не повинен ідеалізувати їх позитивних рис, ігноруючи їх недоліки. Завдання вчителя – «не загубити» жодної дитини, дати кожній можливість розкрити все краще, закладене природою, сім'єю, школою. Для цього вчитель повинен цікавитись кожним учнем як особистістю, важливо бачити в дітях типове і особливе та використовувати систематично індивідуальне навчання. Вчитель має пам'ятати, що до кожної дитини в класі треба виявляти чуйність, щирість, не виділяти надмірною увагою обдарованих і не принижувати моралізаторством слабших.

Правильно організована робота допоможе кожному учневі відчутти себе здібним, потрібним, цікавим для вчителя і своїх товаришів. Саме це – надійний стимул подальшої навчальної роботи учнів із захопленням, з відчуттям власної гідності. Кожен школяр для вчителя – безцінний дар, це найдорожча і найцінніша істота на землі, за яку вчитель відповідає перед своєю совістю і суспільством.

2. Громадська відповідальність, соціальна активність. Нинішній стан освіти в Україні показує, що одним із його обов'язкових чинників має бути відповідальне ставлення педагога до своїх професійних обов'язків.

Від правильного виховання дітей залежить благоустрій усього народу.

Джон

Локк

Якщо медикам ми віряємо наше здоров'я, то вихователям віряємо моральність і розум дітей наших, віряємо їхню душу, а разом з тим і майбутнє нашої вітчизни.

К.Д.Ушинський

3. **Справжня інтелігентність** – високий рівень розвитку інтелекту, освіченість у галузі предмета викладання, ерудиція, висока культура поведінки.

Без особистого безпосереднього впливу вихователя на вихованця справжнє виховання, що проникає в характер, неможливе. Лише особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, лише характером можна створити характер.

К.Д.

Ушинський

Щоб відкрити перед учнями іскорку знань, учителеві треба увібрати море світла, ні на хвилину не відходячи від променів вічно сяючого сонця знань, людської мудрості.

В.О.

Сухомлинський

4. **Правдивість, справедливість, порядність, чесність, гідність, працьовитість, самовідданість.** Важливу роль відіграють особистісні якості педагога, його чутливість до іншої людини, гуманність у помислах і діях. Але це не знижує актуальності такої його риси як вимогливість. Всепрощення, безпринципність, поблажливості до учнів, потурання їхнім слабкостям, байдужість до негативного в їх навчанні, праці та поведінці завдають великої шкоди вихованню особистості.

Більшість видатних педагогів обстоювало єдність вимогливості й поваги, бо саме у вимогливості до людини й полягає повага до неї. Обов'язковою нормою в ставленні учителя до учнів є справедливість. Будь-які прояви несправедливості з боку педагога (виділення “любимчиків”, необ'єктивне оцінювання знань, необґрунтовані вимоги, безпідставні обвинувачення, упередженість тощо) ранять дитячі душі, обурюють учнів і завдають непоправної шкоди справі навчання й виховання. важливою для вчителя є позитивна емоційна налаштованість, яка виявляється в умінні залишати за дверима школи неприємні переживання, поганий настрій. Водночас він не повинен приховувати свого невдоволення чи навіть обурення, якщо учні того заслужили. Гнів, як і радість повинні бути педагогічно спрямовані, не переходити меж, за якими вони стають шкідливими у вихованні. У стосунках з учнями завжди потрібне почуття міри, неприпустимість крайнощів, що виходять за межі пристойності й педагогічної доцільності.

Учитель завжди має бути твердим, непохитним, послідовним у своїх вимогах і водночас гнучким, здатним переглядати окремі свої рішення і вимоги, якщо це зумовлено конкретними обставинами та інтересами справи. Він є старшим другом, товаришем учнів, але насамперед їхнім наставником, керівником. Тому дружні взаємини учителя й учня не повинні переходити у фамільярність та панібратство. Учитель, якому властиве почуття міри, рішуче і неухильно вимагає від учнів виконання своїх обов'язків, будучи при цьому розсудливим, спокійним. Він завжди доброзичливий, але не ліберальний, чемний і делікатний, але не улесливий; охочий на похвалу, але не захвалює учнів.

Що таке учитель-неук, пасивний керівник інших, як не тінь без тіла, хмара без дощу, джерело без води, лампа без світла, отже, пуста місце . Ти удаєш із себе вчителя – так учи або скинь із себе цю машкару.

Я.А.

Коменський

5. **Інноваційний стиль науково-педагогічного мислення, готовність до створення нових цінностей і прийняття творчих рішень.**

Справжній учитель не енциклопедичний словник, а Сократ.

П.П.Блонський

Якщо ви хочете бути улюбленим вчителем, дбайте про те, щоб вихованцеві було що в вас відкривати. Якщо ж ви кілька років однаковий, якщо минулий день нічого не додав до вашого багатства, ви можете стати обридлим і навіть ненависним. Серця й уми юнацтва можна завоювати в наші дні тим сплавом моральної краси та інтелектуального багатства, який відкриває перед юнацтвом все нові і нові якості людини.

В.О.Сухомлинський

6. Любов до предмета, який викладається, потреба в знаннях, у систематичній самоосвіті. Щоб успішно вирішувати завдання які стоять перед вчителем, щоб бути для учнів завжди цікавою людиною треба постійно навчатися самому. Кожен вчитель має активно працювати над собою – це залог професійного успіху. Учитель має обов'язково займатись самовихованням. Двигуном цього процесу є бажання змінити себе і вдосконалитись.

Хочеш наукою виховати учня, люби свою науку і знай її, і учні полюблять тебе, а ти виховаєш їх; але якщо ти сам не любиш її, то скільки б ти не змушував учити, наука не здійснить виховного впливу.

Л.М.Толстой

Учитель може виховувати і навчати доти, допоки сам працює над своїм вихованням і освітою.

К.Д.Ушинський

7. Здатність до міжособового спілкування, ведення діалогу, переговорів; наявність педагогічного такту, що визначає стиль поведінки учителя, спричиняє упевненість учнів у доброзичливості вчителя, його чуйності, доброті, толерантності.

Відчуття учителем учня, усвідомлення своєї ролі у педагогічному процесі і мети своїх виховних дій зумовлює педагогічний такт, сутність якого полягає у творчому вмінні обирати в кожному конкретному випадку таку лінію поведінки, такий підхід (з допомогою слова, вчинків, погляду, тону, жестів, міміки тощо), які оберігають честь і гідність учнівського колективу, кожного учня, не принижуючи і не возвеличуючи його честі та гідності. Обов'язкова передумова педагогічного такту – знання індивідуальних особливостей психічного стану, настрою і переживань учнів. Один і той же засіб виховного впливу може дати різні результати, залежно щодо кого, коли, за яких умов і як його застосовують. У цій справі немає стандартних рецептів. Педагогічний такт, за словами В.Сухомлинського, передбачає здатність учителя поставити себе на місце учня, бачити себе в учневі та учня в собі.

Периферійні якості:

- привітність.
- почуття гумору.
- артистизм.
- мудрість (наявність життєвого досвіду).
- зовнішня привабливість.

Сукупність якостей учителя створює його авторитет. Авторитет педагога, як і авторитет представника будь-якої іншої професії, здобувається наполегливою працею. Якщо в межах інших професій звично звучить вислів «визнаний у своїй галузі авторитет», то у педагога може бути лише авторитет особистості. Учитель головна фігура педагогічного процесу. Його особистий приклад – могутній фактор виховного впливу.

Завдяки спілкуванню із учнями вчитель виховує їх не тільки словом, а й усіма якостями своєї особистості.

Діти, говорив Л. Толстой, переймаються прикладом у сто разів сильніше, ніж найкрасномовнішими і найрозумнішими повчаннями. Вони (особливо це стосується дітей молодшого віку) копіюють учителя, наслідують його на кожному кроці. Вплив авторитетного педагога на учнів залишає свій відбиток на все їхнє життя. «Золотим правилом» науки виховання вважав К.Ушинський тезу: «вчителеві треба бути таким, якими він хоче бачити своїх вихованців».

Авторитетний педагог – справжній володар думок і почуттів свої учнів. У створенні його авторитету важливі такі риси його особистості, як ерудиція, глибокі фахові знання, справедливість, толерантність, прихильне ставлення до людей, принциповість, людяність, єдність слова і діла. Високе почуття відповідальності

Поняття «компетентність» (від лат. *competens* – відповідний, здібний) означає коло повноважень будь-якої посадової особи чи органу; володіння знаннями, досвідом у певній галузі. Під професійною компетентністю педагога розуміють особистісні можливості учителя, які дозволяють йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього потрібно знати педагогічну теорію, уміти застосовувати її в практичній діяльності. Педагогічна компетентність учителя – це єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

У реалізації системи безперервної освіти важлива роль відводиться початковій школі, основними завданнями якої є забезпечення становлення особистості дитини, інтелектуального, фізичного, морального та соціального розвитку молодшого школяра. Сучасна освіта ставить перед учнями завдання не лише опанувати нові знання, а навчитися їх самостійно осмислювати та практично використовувати.

Фундаментальність початкової освіти – не лише у міцно засвоєних учнями умінях і навичках, а й **ключових компетентностях**, які мають стати найважливішим надбанням розвивальної шкільної освіти. Це такі як:

- **вміння вчитися,**
- **загальнокультурна,**
- **громадянська,**
- **здоров'язберезувальна**
- **компетентність з ІКТ**
- **соціальна**
- **підприємницька**

З точки зору компетентнісного підходу вчитель початкових класів по-новому повинен розуміти свою стратегію роботи з молодшими школярами: головним є не предмет, якому він навчає, а особистість, яку формує вчитель. Сучасний вчитель має допомогти учням сформувати і розвинути такі навчальні компетенції, при яких учні будуть вміти обмірковувати свої дії та встановлювати взаємозв'язок між новими та раніше набутими знаннями, приймати альтернативні рішення, навчитись зосереджувати свою увагу в класі, бути активними, планувати власне навчання, формулювати та виражати власні думки, вчитись довіряти членам спільноти, цінувати індивідуальні особливості кожного.

Компетентність вміння вчитися

Найважливішим аспектом у роботі вчителя є формування в **учнів уміння вчитися**, бо саме це змінює стиль мислення і життя особистості.

Учень вміє вчитися, якщо він визначає сам або приймає мету, яку ставить вчитель, відповідно до неї планує і виконує необхідні дії, контролює та оцінює свої результати

Навчальна діяльність визріває в надрах ігрової і лише поступово стає провідною. У дитини сформована компетенція **вміння вчитися**, якщо дитина вміє:

- організовувати своє робоче місце;
- орієнтуватися у часі та берегти його;
- планувати свої дії;
- доводити роботу до кінця.

Загальнокультурна компетентність

- оволодіння досягненнями культури, народних традицій, формулами мовленнєвого етикету;
- вміння будувати взаємні стосунки на толерантній основі.

Громадянська компетентність

- усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовища;
- знання своїх прав і обов'язків;
- здатність екологічно мислити;
- бережливе ставлення до природи, до людей і до самого себе.

Здоров'язберезувальна компетентність

- уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;
- усвідомлення здоров'я;
- взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;
- удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;
- дбайливе ставлення до свого здоров'я: здорове харчування, розпорядок дня, гігієнічний догляд за тілом, загартування.

Компетентність з ІКТ

- здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією;
- вміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел;
- користуватися різноманітною довідковою літературою.

Соціальна компетентність

- проектувати стратегії свого життя з урахуванням інтересів та потреб різних соціальних груп, індивідумів, відповідно до соціальних норм та правил, наявних в українському суспільстві;
- продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, використовувати різні ролі й функції в колективі, проявляти ініціативу, підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими;
- конструктивне розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу, уміння брати на себе відповідальність за наслідки вчинків.

У навчально-виховному процесі важливо впроваджувати ті види діяльності, завдяки яким дитина ефективно розвиває тип компетентності, що їй притаманний від природи. Кожна дитина унікальна по своєму, тому завдання вчителя – надати таланту кожної окремої дитини найкращі умови для його виявлення, успішної реалізації та динаміку розвитку.

За умов педагогічного впливу творча активність може формуватися у діалектичній єдності ініціативи і ентузіазму з відповідальністю, ретельністю, організованістю, чіткістю дій; самостійності з дисциплінованістю, продуктивної сторони діяльності з репродуктивною; творчості з нормативністю та традиціями. В учнів формуються такі навчальні компетенції, при яких діти вміють обмірковувати свої дії та

встановлювати взаємозв'язок між новими та раніше набутими знаннями, приймати альтернативні рішення, вчаться зосереджувати свою увагу, бути активними, планувати власне навчання, формулювати та виражати власні думки, довіряти членам спільноти, цінувати індивідуальні особливості кожного. Формування названих компетентностей можливе за умови системності роботи вчителя, дослідження взаємозв'язків між застосованими методами та прийомами

Для формування творчої активності учнів необхідно забезпечити педагогічні умови, які допоможуть дитині заглибитися в атмосферу творчості, пошуку нового:

- спонукання учнів до самостійних дій;
- використання системи позитивних мотивів та стимулів, що сприяють більш повному розкриттю в учнів ініціативи, творчості;
- створення ситуацій, що потребують творчого вирішення.

Творча активність учня молодшого шкільного віку формується у різних видах творчої діяльності, знаходить своє виявлення через використання найсучасніших принципів, які впливають на особливості змістової політики навчання:

- системності та послідовності навчання;
- свідомості й активності учнів;
- доступності та науковості;
- зв'язку з життям та теорії з практикою;
- оптимального співвідношення розвитку та саморозвитку;
- гуманістичної спрямованості;
- творчої терплячості, допомоги дитині у самопізнанні;
- оптимізму і відданості у ставленні до дитини;
- партнерських стосунків у співпраці з дитиною.

Аналізуючи багаторічний досвід роботи, виділяємо такі мотиви, що спонукають дітей до творчості:

- природна схильність (потреба) до активної діяльності;
- потреба у самовираженні та самоствердженні в очах дорослих;
- потреба у способі вияву творчих здібностей

Види навчальної діяльності до теми 1

Лекція «Концепції та цілі сучасної освіти»

Метод навчання: лекція-презентація.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Презентація до теми 1 «Концепції та цілі сучасної освіти».

Практичне заняття

«Вісім ключових питань для справжнього навчання»

Метод навчання: індивідуальна робота.

Завдання для виконання

Опис завдання:

1. Визначте клас, предмет і тему уроку, над якою будете працювати.
2. Підберіть вісім ключових питань для обраної теми.
3. Будьте готові презентувати свою роботу

Форма звітності для завдання:

Клас	
Предмет	
Тема уроку	
Ключові питання	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.

Додаткові матеріали для практичного завдання:

1. Матеріал до теми 1 «Концепції та цілі сучасної освіти».

Лекція

«Сучасні вимоги до розвитку професійних компетенцій вчителя початкових класів»

Метод навчання: лекція-презентація

Матеріали для обов'язкового вивчення:

Презентація «Сучасні вимоги до розвитку професійних компетенцій вчителя початкових класів».

Практичне заняття

«Основні характеристики та принципи діяльності успішного педагога»

Метод навчання: мозковий штурм, «Карусель», групова робота.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. У групі визначте методом мозкового штурму практичні шляхи реалізації одного із зазначених шести основних принципів діяльності успішного педагога та запишіть їх на своєму фліп-чарті.
2. За сигналом тренера передайте свій фліп-чарт наступній групі і в свою чергу, отримайте фліп-чарт від попередньої групи.
3. Ознайомтеся із запропонованими шляхами реалізації відповідного принципу діяльності успішного педагога, додайте свої варіанти (якщо вважаєте за потрібне) і за сигналом тренера передайте наступній групі.
4. Після того, як ваш «рідний» фліп-чарт повернеться до вас, ознайомтеся і проаналізуйте доповнення від інших груп та здійсніть необхідні зміни у вашому списку.
5. Будьте готові представити результати роботи своєї групи перед усією аудиторією.

Форма звітності для завдання:

№ п/п	Характеристики успішного педагога	Шляхи реалізації основних характеристик на практиці
1.	Педагог націлений на успіх кожного учня.	
2.	Педагог створює позитивну навчальну атмосферу.	
3.	Педагог використовує індивідуальний підхід у навчанні.	
4.	Педагог заохочує кооперативне навчання, де учні навчаються на засадах співпраці та самоуправління.	
5.	Педагог пов'язує життєвий досвід учнів з навчальним процесом.	
6.	Педагог створює навчальне середовище, в основі якого – демократичні цінності та принципи.	

Додаткові матеріали до практичного завдання:

Матеріал до теми 1. «Сучасні вимоги до розвитку професійних компетенцій вчителя початкових класів».

Лекція

«Педагогічні умови формування творчої активності успішного педагога»

Метод навчання: інтерактивна лекція.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Теоретичний матеріал до теми 1.

Практичне заняття

«Визначення фізіологічних передумов до природних обдарувань дитини»

Метод навчання: індивідуальна робота, дослідницька діяльність, групова робота.

Опис завдання:

- Дайте відповіді на запропоновані тести.
- Визначте за допомогою ключів до тестів свої індивідуальні характеристики.
- На основі отриманих результатів зробіть висновки – рекомендації щодо організації власного процесу навчання.

Проведення тесту з метою дослідження, яка півкуля головного мозку є домінуючою
«Права чи ліва?»

1. Швидко, не задумуючись, переплетіть пальці. Повторіть це кілька разів. Якщо зверху завжди знаходиться великий палець правої руки, то вона у вас домінує. Якщо лівої – відповідно домінуюча ліва.
2. Візьміть аркуш білого паперу розміром 5x10 см. У центрі зробіть отвір розміром 1 x 1 см. Тримаючи аркуш перед собою на відстані 30-40 см від очей, зіставте отвір на ньому з предметом, який знаходиться на відстані 3-4 м від вас. Заплющуйте праве око, потім ліве. Провідним оком буде те, при заплущуванні якого предмет зникає з поля зору. Можна замість аркуша з отвором брати олівець, ручку чи подібний предмет, і тоді, тримаючи цей предмет у вертикальному положенні, зіставте його з вертикальним краєм предмета, який знаходиться далеко.
3. Прийміть «позу Наполеона». Якщо при схрещуванні рук права кисть лягає на ліве передпліччя, а ліва розміщується під правим передпліччям, то провідною буде права рука.

Ключ до тесту

Права рука домінує при вправі «замок» – означає аналітичні здібності, ліва – емоційність.

Домінуюче праве око свідчить про агресивність, ліве – про м'якість характеру.

Праве передпліччя зверху у «позі Наполеона» – простота, ліве – артистизм, гумор.

Можна за допомогою цього тесту визначити типи хороших керівників:

- а) поєднання правого провідного ока, лівого переплетіння пальців і правої руки у «позі Наполеона»;
- б) поєднання правою провідного ока, правого переплетіння пальців і правої руки у «позі Наполеона»;
- в) поєднання лівого провідного ока, лівого переплетіння пальців і лівої руки у «позі Наполеона».

Керівники з лівим провідним оком більш консервативні і скептичні, ніж з правим.

«Лівооки» думають повільніше, ніж «правооки». Проте, у них сильніше виражене прагнення домінувати, потреба у визнанні.

«Правооки» більш гнучкі, спокійніше ставляться до змін, не бояться нового. У них краще розвинута потреба у контактах з іншими людьми.

Працівники з правим типом переплетіння пальців більш недовірливі, фіксовані на невдачах, схильні до суперництва. У них яскравіше проявляється прагнення до незалежності, самостійності. З лівим – більш соціабельні, довірливі і терпеливі. Вони більшою мірою колективісти.

Якщо дати ще один тест на аплодування (*яка рука при цьому зверху*), то можна визначити характер за такими комбінаціями букв: перша буква стосується положення «руки замком»; друга – провідного ока; третя – «пози Наполеона»; четверта – аплодисментів.

Л – означає «ліва», П – «права».

ПППП – людина консервативна, орієнтується на загальноприйняті стереотипи поведінки.

ПППЛ – темперамент слабкий, переважає нерішучість.

ПЛЛП – характер сильний, енергійний, артистичний. При спілкуванні з такою людиною не зайвими будуть рішучість і почуття гумору.

ПЛЛЛ – характер близький до попереднього, однак дещо пом'якшений, комунікабельний, людина важко звикає до нової обстановки.

ПЛПП – аналітичний розум, головна риса – м'якість та обережність. Уникає конфліктів, терпеливий у всіх справах, діє з розрахунком. У стосунках з іншими тримає дистанцію.

ПЛЛЛ – слабкий тип. Зустрічається лише серед жінок. Людина легко піддається впливові з боку інших, беззахисна, проте здатна піти на конфлікт.

ПЛЛП – артистизм, деяка непостійність, схильність до пошуків нових вражень. У спілкуванні людина смілива, уміє уникати конфліктів і переключатися на інший тип спілкування. Серед жінок зустрічається частіше, ніж серед чоловіків.

ПЛЛЛ – цей тип більше властивий чоловікам. Відзначається незалежністю, непостійністю і аналітичним складом розуму.

ЛППП – один із найбільш поширених типів. Це людина емоційна, комунікабельна. Однак, недостатньо наполеглива, піддатлива зовнішнім впливам.

ЛППЛ – подібний до попереднього, однак ще більш наївний, слабівільний. Вимагає бережливого ставлення до себе.

ЛПЛП – це найсильніший тип характеру. Наполегливий, енергійний, важко піддається переконанням. Дещо консервативний, через те, що зневажає чужу думку.

ЛПЛЛ – характер сильний, проте не настирний. Внутрішня агресивність приховується під зовнішньою м'якістю. Ця людина може йти на контакт, однак порозумітися з нею важко.

ЛЛПП – властиві таким людям простота, дружелюбність, інтереси у таких людей відзначаються широтою, однак не глибокі.

ЛЛЛП – простодушність, м'якість, довірливість – головні риси цього типу. Серед чоловіків практично не зустрічається.

ЛЛЛЛ – емоційність у поєднанні з рішучістю приводить до непродуманих вчинків. Людина енергійна.

ЛЛЛЛ – ця людина здатна дивитися на річ з іншого боку. Яскраво виражена емоційність поєднується з індивідуалізмом, впертістю і деякою замкнутістю.

Люди, у яких результати тестування збігаються, вважаються сумісними.

Люди, у яких результати становлять ЛЛЛЛ, відносяться до художнього типу, а ті, у яких всі П, – мислителі.

Об'єднання в групи: лівопівкульні, правопівкульні, обидві півкулі працюють гармонійно.

Виконання творчого завдання відповідно до своїх схильностей.

Технологія « Акваріум».

Порядок роботи

1. Одна група сідає в центр аудиторії і отримує завдання, яке читає.
2. Група обговорює його так, щоб було чути хід думки кожного бажаного висловитись.
3. За 3-5 хвилин, дійшовши спільної думки, підсумовує розв'язання проблеми.
4. Учасники інших груп слухають обговорення, але не втручаються в його перебіг .
5. Лише після озвучення рішення учасники інших груп включаються в обговорення (Чи погоджуєтесь ви з думкою групи? Чи була ця думка достатньо аргументованою, доведеною? Який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?)

Форма звітності для завдання:

Індивідуальні характеристики	
Висновки-рекомендації щодо організації власного процесу навчання.	
Предмет	
Тема уроку	
Мета	
Домінуюча півкуля	Навчальні завдання/методи:
Правопівкульні	
Лівопівкульні	
Гармонізація півкуль	

Список літератури

Основні джерела

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – №7.
2. Савченко О.Я. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу // Початкова школа. – 2009. – №8.
3. Савченко О.Я. Вивчення особистості молодшого школяра як передумова успішної організації його навчальної діяльності // Початкова школа. – 2012. – №3.

4. Бех І. Д. Життя особистості у просторі духовності // Початкова школа. – 2011. – №2, №3, 7,9,11,12.
5. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання. – К., 1989.
6. Бондарева К.І., Козлова О.Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник. – Суми, 2001.
7. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – №12.
8. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К.,

Додаткові джерела

1. Дмитренко А.К. Хто ти, людино?: Психологічні тести. – К.,1997.
2. Древаль Г. Інновації в початковій школі // Початкова школа. – 2009. – №12.
3. Платова Н. Формуємо уміння вчитися самостійно // Початкова школа. –2005. – №10.

Інтернет-ресурс

1. <http://www.br.com.ua/referats/Pedagogica/100995.htm>
2. <http://www.info-library.com.ua/books-text-4290.html>

ТЕМА 2

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ – ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мета. Формування професійних компетенцій вчителя початкових класів спрямованих на проектування стратегії організації діяльності молодших школярів з домінуючим акцентом на пізнавальну активність з метою досягнення її найвищого рівня – творчості.

Завдання.

Систематизувати знання щодо:

- сучасних педагогічних технологій;
- основних принципів організації ефективного навчального середовища.

Сформуувати вміння (навички):

- використовувати сучасні педагогічні технології для формування творчої активності молодшого школяра;
- доцільно застосовувати інноваційні технології у навчально-виховному процесі;
- створювати сприятливе навчальне середовище для учнів початкових класів.

Розвинути установки до:

- створення позитивного комфортного середовища для реалізації творчих здібностей дітей та формування їх творчої активності;
- врахування індивідуальних особливостей кожного учня при плануванні навчального процесу,;
- самовдосконалення.

Очікувані навчальні результати

Знання:

- сучасних педагогічних технологій;

– основних принципів організації ефективного навчального середовища;

вміння:

- використовувати сучасні педагогічні технології для формування творчої активності молодшого школяра;
- доцільно застосовувати інноваційні технології у навчально-виховному процесі;
- творювати сприятливе навчальне середовище для учнів початкових класів;

установки до:

- створення позитивного, комфортного середовища для реалізації творчих здібностей дітей та формування творчої активності;
- врахування індивідуальних особливостей кожного учня при плануванні навчального процесу, самовдосконалення
- підвищення професійних компетенцій.

Теоретичний матеріал до теми 2.

Основні поняття

Активне навчання – спеціально організоване навчання, протилежне заучуванню, що вимагає та заохочує постановку проблемних запитань, вивчення нового матеріалу теми, дослідження тощо та спрямовується самими учнями.

Актуалізація (передбачення) – фаза на початку уроку, де виконуються завдання чи вправи, мета яких нагадати учням, що вони вже знають із певної теми, заохотити їх задавати запитання та поставити цілі для самостійного вивчення.

Педагогічна техніка – елемент педагогічної технології; комплекс загально педагогічних і психологічних умінь педагога, що забезпечує володіння ним власним психофізичним станом, настроєм, емоціями, тілом, мовою й організацією педагогічного доцільного спілкування. Виокремлюють вербальні (голос, дикція, інтонація, темпоритм), невербальні (міміка, пластика, артикуляція, жести), соціально-перцептивні (сприйняття, увага, спостережливість, уява), уміння та володіння емоційним станом (аутотренінг, саморегуляція, релаксація, самонавіювання, створення творчого самопочуття).

Педагогічна технологія – своєрідна конкретизація методики, проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці; змістова техніка реалізації навчально – виховного процесу; закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково-обґрунтований проект навчально-виховного процесу і має вищий рівень ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж традиційні методики навчання й виховання.

Таксономія цілей навчання в когнітивній сфері – визначення можливих способів і форм пізнавальної діяльності тих, хто навчається. Серед них виокремлюють знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

Інтерактивне навчання – навчальний процес, який відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів.

*Відкриття народжується там, де закінчуються знання
вчителя й починається нове знання учня.*

К.Федін

Навчання – це зміна здивування розумінням.

В. Кротов

*Успіх приходить до того, хто робить те,
що найбільше любить.*

М. Форбс

Творчості, як і будь-якій діяльності можна навчитися.

Г. Альтшуллер

Основні вимоги до сучасного уроку

Сучасний урок:

1. Покликаний розвивати в учнів пізнавальні інтереси, здібності, служити важливим засобом їх загального розвитку, формувати життєві компетентності та творчу активність.
2. Вимагає використання сучасних технічних засобів.
3. Повинен:
 - викликати бажання вчитися;
 - формувати в учнів самостійність, активність, творчу ініціативу, вміння творчо розв'язувати будь-які завдання, що можуть трапитись в житті;
 - формувати в учнів вміння самостійно вчитися,
 - розширювати коло знань дитини;
 - давати можливість учням набувати навички і творчо застосовувати їх на практиці;
 - формувати в учнів позитивні мотиви навчання;
 - позитивне ставлення до навчальної праці;
 - знайомити учнів із актуальними сучасними проблемами, які стоять перед нашою державою, суспільством.

Розвиток творчої активності неможливий без заміни методології викладання від репродуктивних на більш активні, коли знання не передаються, а здобуваються. А. Дистервег зазначав: «Поганий вчитель підносить істину, гарний – вчить її знаходити».

Дане питання не є новим в історичному плані освіти: «хрещений батько» дидактики як науки Ян Амос Коменський різко висловлювався проти традиційного навчання, яке примушує дитину «мислити чужим розумом», Жан-Жак Руссо закликав запалювати дитячу думку новими для дитини питаннями. Песталоцці підкреслював необхідність розвитку самостійного і творчого мислення учнів на основі принципу наочності, Ушинський бачив одним із центральних завдань навчання в активізації дитячого мислення. Макаренко говорив: «Гідним нашої епохи організаційним завданням може бути лише створення методу, який, будучи загальним і єдиним, у той же час дає можливість кожній окремій особистості розвивати свої здібності, зберігаючи свою індивідуальність, йти вперед по лінії своїх схильностей».

Арістотель стверджував: «Усі люди за природою прагнуть до знань, і доказ цьому – їхня любов до нових вражень.»

На сучасному етапі, коли визначаються методики, їх об'єднує те, що дітям дається можливість відчувати своє значення.

Істина народжується в суперечці. Пусковим пунктом, вихідною точкою людського творчого мислення є вирішення протиріччя. Хочеться навести приклад дослідів, що відбувалися у лабораторії Павлова, який проводив дослід над собакою. Спочатку він виробляв у неї позитивний слиновидільний рефлекс на зображення кола і негативний – на зображення еліпса. Потім коло повертали в полі її зору так, щоб воно поступово перетворювалося в еліпс. Собака починала хвилюватися і в якійсь точці впала в істеричний стан, відвертаючись від такого неприємного видовища. Для чітко відпрацьованого рефлексорного механізму повністю протилежні зображення по своїх діях

і включені одночасно привели до конфлікту. Для собаки було нестерпним перетворення А в не – А. Тут полягає різка межа між творчим мисленням людини і умовнорефлекторною відображаючою дією тварини. Наявність протиріччя приводить до проблемності, вводить людину в стан невизначеності, штовхає її на активний пошук способу вирішення проблеми, яка виникла.

На цьому принципі базується методика проблемного навчання, як підрозділу розвивального навчання.

Розглянемо ситуацію: дітям говорять: «Уявіть собі, що зайчик попав в корабельну аварію і залишився один у відкритому морі». Пропонуються предмети: дерев'яна паличка, іграшкова тарілка, чистий аркуш паперу, відерце, здута повітряна кулька, які допоможуть тваринці врятуватися.

Одна дитина вибере відерце, тарілочку – можна врятуватися пливучи; інші – паличку, як колоду; хтось – аркуш паперу – можна зробити човник; комусь спаде на думку надути кульку і полетіти. Задача на вибір перетворювалась у завдання на перетворення. Проблемне питання на уроці перетворюється у засіб розвитку творчого мислення тоді, коли сприймається як своє власне.. Велике значення мають проблемні питання, які формулюють самі діти.

Франциско Гойє казав: «Сон розуму породжує чудовиськ». Тому у своїй роботі дотримуюся принципів, де кожна дитина охоплена творчим завданням. Ні увага, ні розум не мають права на уроці спати. Вони повинні бути активно задіяні, кожне наступне завдання не є можливим без попереднього.

Етапність роботи

1. Виведення алгоритму самими дітьми, на основі використання раніше набутих знань.
2. Порівняння: чим сьогоднішня тема складніша за попередню.
3. Новий матеріал нікому не нав'язується, а розбирається сам механізм міркування.
4. Аналіз значимості нової теми, тобто: «Для чого нам взагалі потрібне сьогоднішнє відкриття.
5. Виведення даного алгоритму міркування, розв'язання даного питання або аналіз даного явища.

Слова Сенеки: «Вік живи – вік учись того, як потрібно жити» наштовхнули мене на виведення епіграфу для самої себе: «Вік живи – вік учись того, як потрібно вчити». І дійсно прийшовши після інституту, мені здавалося все зрозумілим: ось набуті мною знання у вищому навчальному закладі, а ось діти, яким я їх передам. Усе здавалося прекрасним: ми грали в ігри, дітям було цікаво, застосовувалися різноманітні методи і прийоми, застосовувалися ігрові ситуації.

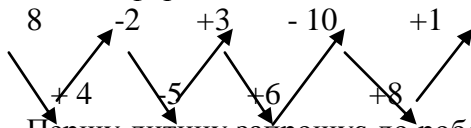
Життя здавалося безхмарним і щасливим до того часу, поки не почалися контрольні, перевірні роботи. Перші невдачі не лякали, ну, звичайно, оптимізм, з яким дивився вперед, допомагав долати труднощі і йти вперед і тільки вперед. Але вже після першого свого випуску, зрозуміла, що золота середина не була знайдена, результати були б набагато кращі, поруч з грою, зацікавленням є багаторазове повторення матеріалу в різних варіантах: відповідь на моє запитання, запитання для товариша, гра яка закінчується відповіддю, самостійне виведення правила, заперечення або підтвердження думки, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між відомим і невідомим раніше. Знову наче граємось, але постійно повертаємось до правила, яке не потрібно вивчати вдома, бо ми вже вивчили його на уроці.

Послідовність вивчення правил на уроці:

- 1) дослідження питання;
- 2) висловлювання думок: порівняння, аналіз, пошук істини;
- 3) виведення правила;
- 4) розуміння матеріалу;

- 5) повторення скоромовкою виведеного правила;
- 6) порівняння із правилом, яке пропонує автор підручника;
- 7) багаторазове повторення різними учнями протягом уроку.

Вдома правило або закон не вивчається, а лише повторюється. 90% інформації засвоюється на уроці, лише 10% – повторюється вдома. Хочеться підкреслити не вивчається вдома, а лише повторюється, бо саме розуміння і заучування має відбутися лише на уроці. Як цього досягнути? Звичайно, це: системність роботи, активність дітей, зацікавленість до предмета, створення на уроці розв'язання проблеми. Так на уроках української мови та математики у системі проводиться щоуроку робота над помилками. Активності дітей можна досягнути тоді, коли дитина сама є активним діячем на уроці, від неї буде залежати подальший хід уроку. Наприклад, на уроках математики граємо в гру «Опрацюйте інформацію чисел». Наводиться інформація:

Першу дитину запрошує до роботи вчитель, вона відповідає: $8 + 4 = 12$ і говорить продовжує Іван. Іван: $12 - 2 = 10$, продовжує Оля, Оля: $10 - 5 = 5$, продовжує Максим і т.д. кожна дитина дуже активно слідує за ходом думки, відповідно, бо ніхто не знає кого назвуть наступним, а якщо не продовжити – гра закінчиться не дійшовши до логічного завершення. І так, ми отримали кінцевий результат: 13

Далі необхідно дати характеристику числу, порівняти числа, число і вираз, вирази.

$$N: 13 * 12 \quad 13 * 10 + 4 \quad 13 - 3 * 9 + 2$$

Даний вид роботи можна проводити на будь-якому уроці математики у будь-якому класі незалежно від теми уроку. Лише в 1 класі це рахунок в межах 10, 20, у 2 класі – у межах 20, 100, таблиця множення до 5, і т.д.

Навчальний предмет подобається дитині тоді, коли набуття знань не викликає труднощів, коли незрозуміле стає зрозумілим, бо вона знає, як їй міркувати. Наприклад, звуко-буквений аналіз слів дуже часто спричинює у дітей труднощі, але лише до того часу, поки ми не ознайомимося із легким, доступним і найголовніше, зрозумілим ходом міркування.

1. Як віршиком скоромовкою завчимо звуки парами, які бувають м'якими: [д']-[т'], [з']-[с-], [н']-[л'], [р']-[й'], [ц']-[дз']. Такий запис звуків є найбільш логічним для запам'ятовування).

2. Вирішення проблеми

а) Відгадайте загадку.

*Червоненька і смачненька,
Дуже з вигляду гарненька,
і боки у неї пишні.
Літом смачно їсти ... (вишні)*

*Невидимий дух
Скинув з мене капелюх. (Вітер)*

Яким є перший звук?

У слові «вишні» звук [в] приголосний твердий, а яким є звук [в'] у слові «вітер»?

Хід міркування: [в'] – приголосний не твердий, бо його пом'якшує [і], але його немає в переліку звуків, які бувають м'якими [д']-[т'], [з']-[с-], [н']-[л'], [р']-[й'], [ц']-[дз'], отже, він не м'який. Якщо [в'] – не твердий і не м'який, то який він?

Відповідь: пом'якшений.

Якщо дитині важко визначити глухі і дзвінки приголосні на слух, пропонуємо речення-каламбур, яке складається тільки із глухих звуків: «Ця капуста хоче шафу». Якщо звука немає в цьому реченні, він дзвінкий.

Давньогрецький драматург Есхіл говорив: «Мудрий не той, хто знає багато, а той, чий знання корисні». Завдання вчителя вселити у дитину віру в те, що вона розумна, успішна, мудра, навчити її використовувати вже набуті знання для подолання нових і нових сходинок у навчанні.

Поєднання розуміння «Що ми робимо і для чого» має велике значення для повного усвідомлення та засвоєння нового матеріалу. Якщо людина розуміє, що, як і для чого вона робить ту чи іншу справу, це означає, що вона виконує все свідомо, а не тому, що необхідно перебути 40 хвилин уроку. І якщо урок закінчується словами дітей: «Знову урок так швидко закінчився!», – це означає, що він не пройшов даремно.

Завжди націлюю дітей на те, що кожна думка має бути озвучена, обговорена, проаналізована. У суперечці народжується істина. Знайти раціональне зерно, порівняти біле і чорне, добро і зло, і, зрештою, зрозуміти, що у природі та в людському житті немає категоричності, що не можна однозначно стверджувати, що є добре, а що – погано. Усе це привчає дітей до гнучкості мислення, знімає емоційну напругу, дає можливість дитині розкритися. Якщо на уроці відповідати хочуть усі учні: і сильніші, і слабші однаковою мірою, якщо немає дітей, яким байдуже, що відбувається на уроці, якщо всі працюють, як бджілки, – тоді можна стверджувати, що вчитель зробив усе можливе, що від нього залежало.

Уміння вчитися – одне з важливих якостей учня. Учителю передати дітям зернину своїх знань неважко і приємно. А от навчити школярів учитися – значно складніше. У народів Півночі є мудра притча: «Якщо людині дати одну рибину, вона буде ситою один день, якщо дати дві рибини, вона буде ситою два дні. А якщо навчити людину ловити рибу, то вона буде ситою все життя». Так і у навчанні: моя перспективна мета – підготувати дитину не до окремого уроку, «на завтра», а до самостійного життя. Важливо, щоб діти відчули потребу у здобутті знань, прагнули оволодіти ними. Формувати вміння вчитися я починаю з виховання самостійності у дітей молодшого шкільного віку, щоб вони поступово і міцно опанували цілий комплекс різноманітних умінь.

Чому для своєї роботи я вибрала саме інтерактивне навчання? Напевно, тому, що мене вразили дослідження російського науковця О. Зверєва, які він описав у своїй статті «10 і 90 – нова статистика інтелекту». Американські соціологи звернулися до молодих людей з різних країн, які нещодавно закінчили школу, з низкою запитань з різних предметів. Виявилось, що в середньому лише 10% опитаних правильно відповіли на всі запитання. Результат цього дослідження спонукав іншого російського педагога М. Балабана дійти несподіваного для вчителів висновку: школа, незалежно від того, у якій країні вона знаходиться, успішно навчає лише одного з десяти своїх учнів.

Можна захоплюватися видовищними уроками, радіти своїм успіхам, педагогічним відкриттям, підраховувати кількість учасників і переможців олімпіад на різних рівнях, проте, ефективність педагогічної діяльності педагога середньої школи визначається тими самими 10% учнів, які засвоюють увесь матеріал. Пояснення цього факту дуже просте: «Тільки 10 % людей здатні вчитися з книгою в руках.

Інакше кажучи, лише для 10 % учнів методи, які використовують у традиційній школі, є прийнятними. Решта 90 % учнів також здатні вчитися, але не з допомогою книги, а по-іншому: «своїми вчинками, реальними справами, всіма органами чуття». Результати цього та багатьох інших досліджень дають можливість зробити висновок, що навчання має відбуватися інакше, таким чином, щоб усі учні могли вчитися. Один із варіантів організації навчального процесу – це використання технології інтерактивного навчання.

Специфічної форми організації діяльності, що має на меті створити комфортні умови навчання, за яких кожний учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність.

Таке навчання має свої закономірності та особливості. Навчальний процес завдяки вищезгаданій технології відбувається за умов постійної активної взаємодії усіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), коли учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами уроку. Розробку елементів інтерактивного навчання ми можемо знайти у працях В.О.Сухомлинського, учителів-новаторів 70-80-х років (Ш.А. Амонашвілі, В. Шаталова, Є.І льїна, С. Лисенкової та ін.), теорії розвивального навчання. У Західній Європі та США групові форми навчальної діяльності активно розвивалися і вдосконалювалися. Наприкінці ХХ ст. інтерактивні технології набули поширення у теорії та практиці американської школи, де їх використовують при викладанні різних предметів від молодшого шкільного віку до старшого. Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) у 80-х роках минулого століття, свідчать, що інтерактивне навчання уможливорює значне збільшення відсотка засвоєння матеріалу, оскільки впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю, дії і практику.

Відомо, що чим більш активною є участь школярів у процесі пізнання, тим більше інформації ними засвоюється.

Діти молодшого віку не можуть довго концентрувати увагу, як і тривалий час зберігати одне й те саме положення тіла. Їх здатність сидіти не рухаючись є обмеженою. Для того щоб забезпечити їм певну нерухомість під час навчання, необхідно підтримувати активність дітей, а також давати їм можливість рухатися.

Якщо переосмислити слова Конфуція можна сформулювати кредо інтерактивного навчання «Те, що я чую, я забуваю. Те, що я бачу й чую, я трохи пам'ятаю. Те, що я чую, бачу й обговорюю, я починаю розуміти. Коли я чую, бачу, обговорюю й роблю, я набуваю знань і навичок. Коли я передаю знання іншим, я стаю майстром».

Інтерактивні технології потребують певної зміни у житті всього класу, а також значної кількості часу для підготовки до уроків як учнів, так і педагога. Досвід переконує в тому, що починати необхідно з поступового використання технологій – вчителів та учням треба звикнути до них. Доцільно навіть створити цілісний план поступового впровадження інтерактивних технологій, краще старанно підготувати декілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити похапцем підготовлені «ігри».

Дуже важливо навчити дитину аргументовано висловлювати свою думку, підтверджувати твердження випадками із життя, тоді навчання і події сьогодення гармонійно переплітатимуться, доповнюючи один одного.

Творчий пошук дитини – це шлях до успіху у навчанні. Здобутком нестандартного, цікавого, захоплюючого уроку сьогодні є творчий, розумний, винахідливий, упевнений у собі учень і успішна людина в майбутньому. Саме тому нестандартний урок, який захоплює не стільки через перебіг заняття, скільки через можливість вивести нове правило, встановити закономірність, визначити межі свого знання і незнання, знайти засоби розширення меж відомого та способи розв'язання проблеми, сприяє завтрашньому благополуччю всієї країни.

Класифікація інтерактивних методів навчання

В основу класифікації інтерактивних методів навчання науковцями покладені ті чи інші ознаки цих методів.

Так, М. Кларін класифікує інтерактивні методи навчання за принципом активності:

- **фізична** (зміна робочого місця, виконання записів, малювання тощо);
- **соціальна** (ставлення запитань, формулювання відповідей тощо);
- **пізнавальна** (доповнення відповідей, виступ, самостійний пошук розв'язання проблеми тощо).

О. Пометун і Л. Пироженко об'єднують форми інтерактивного навчання у чотири групи, залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- *кооперативне навчання* (робота в парах, трійках, карусель, робота в малих групах, акваріум тощо);
- *колективно-групове навчання* (мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, «навчаючи – вчуся», «ажурна пилка» та ін.);
- *ситуативне моделювання* (імітаційні ігри, рольова гра, драматизація та ін.);
- *опрацювання дискусійних питань* (метод ПРЕС, «займи позицію», «дискусія» тощо).

М. Скрипник у свою класифікацію інтерактивних методів навчання поклала такий принцип навчання, як взаємодія-діалог. Дослідниця визначає наступні інтерактивні методи навчання:

- *інформаційні* («Моє ім'я», «Весела Віра», «Перше знайомство», «Хвилина мого життя», «Паперові літаки», «Мені подобається...», «Іменні жетони»);
- *пізнавальні* («Від А до Я»);
- *мотиваційні* («Мої очікування», «Лист до самого себе», «Самооцінка», «Інтерв'ю»);
- *регулятивні* («Виробимо правила»).

Інтерактивні технології кооперативного навчання

Парна і групова робота організується як на уроках засвоєння, так і на уроках застосування знань, умінь та навичок. Це може відбуватися одразу є після викладу вчителем нового матеріалу, на початку нового уроку замість опитування, на спеціальному уроці, присвяченому застосуванню умінь та навичок, або бути частиною повторювально-узагальнюючого уроку. При об'єднанні дітей у групи необхідно намагатися ніколи не застосовувати вислів «розподіляти» дітей. Необхідно пам'ятати, що учні **ОБ'ЄДНУЮТЬСЯ!** З об'єднаних учнів виростають дорослі, здатні об'єднуватися і працювати разом, виростає об'єднана країна, держава або нація.

Об'єднання дітей у групи практикують за допомогою розігрування різних ситуацій. Наприклад, об'єднання в групи за малюнком, який найбільше імпонує дитині з усіх запропонованих. Кожен учень в класі підходить до обраного ним малюнка, так з'являється декілька новостворених груп, які вирішують певне проблемне завдання або доводять твердження, спілкуються один з одним, повідомляють, чому саме цей малюнок обрали.

Добір малюнків можна вибирати за різними категоріями:

- предметні малюнки відповідно від теми уроку;
- «асоціативні» малюнки, які дитина вибирає на рівні підсвідомості, але в ході уроку вони мають безпосередній зв'язок із темою уроку;
- ілюстрації казкових героїв;
- ситуативні малюнки.

Останнім часом дітям дуже подобається об'єднуватися за розділовими знаками, які зображені у кумедному та гумористичному вигляді. Тут відбувається не лише розподіл з підсвідомим настроєм, але й існує вибір за складністю, бо, крім крапки, знака оклику і знака питання, пропонується ще і кома. Дитина, яка обирає «кому», знає, що буде завдання посиленої складності. Тут і міжпредметні зв'язки: не лише прочитати вислів із заданою інтонацією, а й повторити види речень за метою висловлювання та інтонацією. Якщо обрати «кому», то тезу необхідно продовжити, уживши сполучник протиставлення «але». Ефективним видом роботи є зачитування речень, які співзвучні із новою темою уроку або темою на закріплення.

Інший спосіб об'єднатися в групи, що надзвичайно подобається дітям, це створення творчої групи, в якій першого учасника пропонує вчитель, а учень пропонує другого учасника, другий – третього, третій – четвертого і т.д., у залежності від необхідної кількості дітей. Як правило, таким чином вчитель об'єднає дітей для інсценізації або виконання творчого завдання. Дуже позитивно впливає на дітей можливість самим розподілити завдання для кожного учасника групи. Наприклад, перед групою стоїть завдання проінсценізувати фрагмент вірша, оповідання, казки, ситуативного тексту, наукового тексту. Діти самі вибирають, хто буде виконувати пантоміму, чия роль автора, хто озвучить дійових осіб. Спосіб «озвучення» надзвичайно часто використовується на

уроках, бо дає можливість, по-перше, задіяти більшу кількість дітей; по-друге, розвиває уміння миттєво зорієнтуватися, виконати своє завдання; по-третє, не має в своїй основі перевантаження дитини, коли вона заучує текст, щоб зіграти ту чи іншу роль.

Дуже доречним є добір текстів наукового характеру, де інформація подається у казковому (мультиплікативному) вигляді. Наприклад, вивчення системи травлення, складу крові. Так, у першому випадку розігрується мандрівка продукту, який потрапив у організм у різні відділи системи травлення. У іншому випадку ми знайомимо дітей із складовими частинами крові.

Розглянемо це на конкретному прикладі.

1. Формування творчої групи (вчитель вибирає автора, автор – дитину, яка зіграє роль легень, та в свою чергу дитину, яка зіграє роль еритроцита; вона – дитину, яка зіграє лейкоцита, і т.д.).
2. Ролі: 2 бактерії, 2 лейкоцити, клітина тканини, якій потрібен кисень.
3. Обладнання: повітряні кульки червоного, синього, жовтого, білого кольору; маски легень, бактерій, лейкоцитів.

Текст для пантоміми.

Якщо подивитися у мікроскоп, то побачимо незвичайне царство маленьких частиночок, які живуть у бурхливих ріках крові. Ці таємничі плавці – не якісь мініатюрні монстри, а клітинки крові.

Найбільше серед них еритроцитів (червоних клітин), саме вони надають крові її кольору. Головним завданням еритроцитів є перенесення до клітин кисню і забирання вуглекислого газу. Попливе такий чоловічок до легень, візьме по дві кульки кисню і пливе з кров'ю по всьому нашому тілу.

У тканинах, де потрібний кисень, кожний чоловічок віддасть одну кульку кисню, візьме кульку вуглекислого газу і знову направляється до легень.

Поки еритроцити розносять кисень, хвороботворні бактерії намагаються потрапити до організму. Хто ж перепинить їм дорогу? А ось і лейкоцити – білі чоловічки у крові, це вони захищають організм від бактерій.

Це так звані імітаційні ігри з виконанням певних дій, які відтворюють будь-які явища навколишньої дійсності.

Наведу приклад тексту, який застосовується при вивченні у 3-му класі теми «Рослини».

В одному царстві росла прекрасна квітка. Усі милувалися її красою. Але вона була сумною, бо не мала біля себе сусідів. Єдиною її втіхою була насінинка, із якою вона розмовляла, яку голубила й колисала. Та однієї ночі безжальний вітер вирвав із рук квітки насінинку і кинув на землю. Красуня дуже плакала, поливаючи насінинку дрібними слізьми. Але одного ранку сталося диво: там, де впала насінинка, виросла чудова квітка, схожа на свою матір. З того часу квітка не була самотньою.

Діти дуже люблять технологію «**Мікрофон**», яка надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію.

Організувати роботу можна таким чином.

1. Поставте запитання класу.
2. Запропонуйте класу справжній мікрофон. Учні передаватимуть його один одному, по черзі беручи слово.
3. Можна говорити тільки тому, хто отримує мікрофон.
4. Запропонуйте учням говорити лаконічно й швидко (не більше ніж 0,5-1 хвилину).
5. Не коментуйте і не оцінюйте відповіді.

Незакінчені речення

Цей прийом часто поєднується із «Мікрофоном» і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

Організація роботи.

Визначивши тему, щодо якої учні будуть висловлюватися у колі ідей або використовуючи мікрофон, учитель формулює початок речення і пропонує учням закінчити його у вигляді розгорнутої думки. Наприклад: «Сьогодні на уроці уроці для мене найбільш важливим відкриттям було...» або «Ця інформація дозволяє нам зробити висновок, що», «Це рішення було прийнято тому, що...»

Вітер дме

Хід роботи:

1. Учитель пояснює, яким є перебіг вправи. Учні сидять за партами, а вчитель вимовляє фразу: «Вітер дме для того, хто...
вже прокинувся...
хоче працювати...
сьогодні в спідничках...
не снідав...
має на собі щось червоне...
у доброму гуморі...
хотів би дізнатися щось нове...
хоче спілкуватися тощо”»,
2. Ті, хто відповідає на запитання «так», якщо відповідь «ні» залишаються сидіти.

Цей метод може бути використаний з метою рефлексії взаємодії, що відбулася. У цьому випадку вчитель може включити у формулювання оцінні судження, а учні, підводячись, висловлюватимуть своє ставлення до них. Наприклад, «Вітер дме для тих, хто...

задоволений сьогоднішньою роботою...
не задоволений...
чогось навчився...
працював творчо...
втомився....
хотів би продовжити роботу

Переформування (зіпсований телефон)

Хід проведення.

- ❖ Підготувати аркуші з текстом певної фрази (прислів'я) для кожної групи. Наприклад, «Що посієш, те й пожнеш»).
- ❖ Об'єднати учасників в однакові за кількістю дітей групи (4-5 осіб).
- ❖ Повідомити завдання:
 - прочитати вислів, загорнути частину аркуша із записом, на березі записати переказ цього вислову своїми словами близько до тексту;
 - загорнути свій запис та передати аркуш наступному учасникові по черзі;
 - кожен наступний виконавець вправи не повинен бачити попередні записи, окрім останнього;
 - виконати вправу повинен кожний учасник групи.
- ❖ Запропонувати групам виконати завдання, повідомивши, що для кожного учасника виділяється одна хвилина. Після завершення роботи попросити останнього виконавця, не розгортаючи, озвучити першу й останню фрази на аркуші групи для порівняння. Зазвичай ці фрази дуже відрізняються між собою.

- ❖ Попросити учнів розгорнути аркуш і прочитати вислови у черговості їх запису, щоб прослідкувати, як змінювалася фраза.
- ❖ Провести рефлексію за питаннями:
 - Який висновок можна зробити після цієї вправи?
 - Що може статися внаслідок неправильної передачі інформації?
 - Як можна цьому запобігти?
 - У яких випадках важливим є правильне переформулювання?
 - Де ви можете використовувати цей досвід у своєму житті?

Технологія «Переформування» дуже подобається дітям, вони із задоволенням включаються в роботу. Таким чином на уроках природознавства та курсу «Я і Україна» учні переконуються, що будь-яка інформація, пройшовши через ряд людей, спотворюється до невпізнання. Так ми привчаємо дітей до мудрого світосприймання, правильного філософського ставлення до інших, розуміння складності людських стосунків.

Ця технологія незамінна при вивченні теми «Людські чесноти», «Дружба і товаришування» (3клас). Ми готуємо дитину до складного дорослого життя, вчимо не піддаватися першим негативним емоціям у складних життєвих ситуаціях, бути поблажливими, вміти виходити із конфліктних ситуацій шляхом аналізу проблеми, як виникла.

Наприклад, на уроці було запропоновано прослідкувати, як утворюються плітки.

Інформація була сказана на вушко одній дитині:

«Миколка попросив Дмитра, щоб той передав прохання Оленці принести його щоденник для того, щоб йому поставили гарну оцінку».

Перша дитина передала інформацію другій, друга – третій, третя – четвертій, а та – п'ятій. Остання дитина озвучила кінцевий варіант.

«Миколка заховав у портфель щоденник, щоб йому не поставили погану оцінку».

Подаруй квітку.

1. Учитель називає метод і пояснює хід роботи: комусь із учнів дається квітка і пояснюється, для чого це зроблено (чому він чи вона викликали бажання подарувати квітку). У свою чергу цей учень дарує квітку комусь із присутніх, супроводжуючи це відповідними поясненнями.
2. Учитель першим дарує квітку комусь із присутніх і говорить, чому він це зробив. Після цього всі учні по черзі дарують одне одному квітку і пояснюють мотивацію дарування.
3. Потім учитель ставить класу такі запитання:
 - Навіщо ми цього навчилися?
 - Чого ви особисто навчилися?
 - Де ви можете це використовувати це у своєму житті?

Додаткові міркування

Квітку можна дарувати одним і тим самим учням неодноразово. Завершити метод можна тоді, коли квітка побувала у багатьох з присутніх (можливо, повернулася до вчителя).

Я дарую тобі цю квітку, щоб ти була...

усміхнена

щаслива

розумна

щира

весела

радісна
активно працювала
артистично читала

Ця технологія є незамінною для позитивного налаштування дитини до роботи, віри в те, що їй бажають добра, що вона має друзів. Тобто позитив, який створюється на уроці, сприяє кращій роботі дитини та класу.

Ходимо навколо – говоримо навколо

Хід роботи.

Учитель просить усіх учнів протягом короткого часу подумати про якусь проблему, пов'язану зі змістом уроку.

1. Учні підводяться та виходять на вільний простір класу.
2. Учні рухаються в цьому просторі без будь-якої системи доти, поки вчитель не плесне один раз у долоні.
3. Учні зупиняються й кожен розмовляє з дитиною, яка опинилася до нього ближче за всіх, про те питання, що поставив учень.
4. Приблизно за хвилину вчитель плесне у долоні два рази. Усі знову починають рухатись.
5. Учитель знову плескає у долоні один раз. Учні знову зупиняються й розмовляють з людиною, яка опинилася до них найближче.
6. Увесь процес повторюється втретє.
7. Після того, як учні поспілкуються з однокласниками три рази, вчитель просить усіх знову сісти.
8. Учитель запрошує кількох учнів поділитися своїми ідеями щодо питання з усім класом, запитує, які міркування в них виникли, і записує їхні ідеї і запитання на великий аркуш паперу.
9. Потім учитель говорить учням: «Поговорімо про ці ідеї, а потім виділимо важливі проблеми».

Мозковий штурм

Відома інтерактивна технологія колективного обговорення, що широко використовується для вироблення кількох вирішень конкретної проблеми. Мозковий штурм спонукає учнів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

Мета «мозкового штурму» в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів протягом обмеженого проміжку часу.

Організація роботи.

Після презентації проблеми та чіткого формулювання проблемного питання (його краще записати на дошці) запропонуйте усім висловити ідеї, коментарі, навести фрази чи слова, пов'язані з цією проблемою.

Запишіть усі пропозиції на дошці чи великому аркуші паперу без зауважень чи коментарів та запитань. Необхідно звернути увагу на такі моменти.

1. Під час «висування ідей» не пропускається жодна. Якщо ви будете судити про ідеї та оцінювати їх під час висловлювання, учні зосередять більше уваги на відстоюванні своїх ідей, ніж на спробах запропонувати нові і більш досконалі.
2. Необхідно заохочувати всіх до висування якомога більшої кількості ідей. Варто підтримувати і фіксувати навіть фантастичні ідеї.
3. Кількість ідей заохочується. В остаточному підсумку кількість породжує якість. В умовах фіксування великої кількості ідей учасники штурму мають можливість пофантазувати.
4. Спонукайте всіх учнів розвивати або змінювати ідеї інших.
5. У класі можна повісити такий плакат:
 - ✓ Кажіть усе, що спаде на думку..

- ✓ Не обговорюйте і не критикуйте висловлювання інших.
- ✓ Можна повторювати ідеї, запропоновані будь-ким іншим.
- ✓ Розширення запропонованої ідеї заохочується.
- ✓ Обговоріть і оцініть запропоновані ідеї.

Навчаючи-учусь

Метод «Навчаючи-учусь» використовується при виявленні блоку інформації. Він дає можливість учням передати свої знання однокласникам. Використання цього методу дає загальну картину понять і фактів, що їх необхідно вивчити на уроці, а також викликає певні запитання та підвищує інтерес до навчання.

Цей метод доцільно використовувати у підготовці учнів до уроку. Кожна група дітей отримує творче завдання, виконання якого здійснюється протягом тижня.

Протягом двох днів діти знаходять інформацію, а протягом 3-4 днів кожен учасник групи вивчає свою інформацію з іншими дітьми в межах даної групи.

Таким чином, якщо кожен знайшов одну тему, то до уроку діти володіють шістьма тезами.

Організація роботи.

1. Підготуйте картки з фактами, що стосуються теми уроку, по одній на кожного учня.
2. Роздайте по одній картці кожному.
3. Перевірте, чи розуміють вони прочитане.
4. Завдання полягає в тому, щоб поділитися своїм фактом і самому отримати інформацію від іншого учня.
5. Відтворіть отриману інформацію. Проаналізуйте та узагальніть отримані знання.

Акваріум

Ще одним варіантом кооперативного навчання є «акваріум». Це форма діяльності учнів у малих групах, ефективним для розвитку навичок спілкування в малій групі, вдосконалення вміння дискутувати та аргументувати свою думку. Може бути запропонований тільки за умови, що учні вже мають добрі навички групової роботи.

Для початкової ланки навчання можна створювати лише одну групу для колективного обговорення, інші діти приймуть участь у обговоренні.

Діюча група обговорює проблему. Обговорення обов'язково повинно відбуватися голосно, щоб інші діти чули хід формування остаточної думки групи. У групі вибирають представника, який озвучить рішення. Після цього йде обговорення у колі дітей, які спостерігали за ходом міркування.

Запитання до класу:

- Чи погоджуєтеся ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо аргументованою?
- Який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?
- Хто був найактивнішим, найпасивнішим в обговоренні?

Займи позицію

Цей метод корисний на початку роботи з дискусійними питаннями та проблемами. Його можна використовувати на початку уроку для демонстрації розмаїття поглядів на проблему, що вивчатиметься, або після опанування учнями певною інформацією з проблеми й усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо їх вирішення. Слід використовувати дві протилежні думки, які не мають однієї відповіді.

Розглядаючи протилежні позиції з дискусійної проблеми, учні

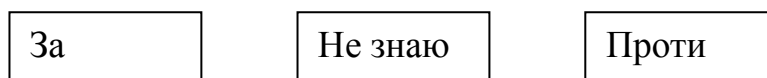
- знайомляться з альтернативними поглядами;

- прогнозують, які наслідки матимуть індивідуальні позиції і політичні рішення для суспільства;
- на практиці використовують уміння, власну позицію;
- вчаться вислуховувати інших;
- отримують додаткові знання з теми.

Організація роботи

Запропонуйте учням дискусійне питання і попросіть їх визначити власну позицію щодо цього питання.

Розмістіть плакати в протилежних кутках кімнати.

1. Запропонуйте учасникам стати біля відповідного плаката залежно від їхньої думки щодо обговорюваної проблеми.
2. Виберіть кількох учасників і попросіть їх обґрунтувати свою позицію або запропонуйте всім, хто поділяє одну й ту ж саму точку зору, обговорити її і виробити спільні аргументи на її захист.
3. Після викладу різних точок зору запитайте, чи не змінив хто-небудь з учасників своєї думки і чи не хоче перейти до іншого плаката.
4. Попросіть учасників назвати найбільш переконливі аргументи своєї та протилежної сторони.

Метод Прес

З цієї технології варто почати роботу над навчанням учнів дискутувати. Вона використовується при обговоренні дискусійних питань та при проведенні вправ, у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. Метод навчає дітей виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших.

Організація роботи.

1. Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору (починаючи зі слів: «Я вважаю, що...»).
2. Поясніть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються (починайте зі слів: «Тому що...»).
3. Наведіть приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, назвіть факти, які демонструють ваші докази (...наприклад...).
4. Узагальніть свою думку (зробіть висновок, починаючи словами: Отже,... таким чином...).

Застосування інтерактивних технологій вимагає особливої структури уроків. Як правило, перебіг таких занять складається з п'яти елементів:

- а) мотивація;
- б) оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів;
- в) надання необхідної інформації;
- г) інтерактивна вправа – центральна частина заняття;
- д) підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку.

Розглянемо кожен з цих елементів.

Мотивація

Мета цього етапу – сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до теми, що обговорюється. Мотивація є своєрідною психологічною паузою, яка дає

можливість учням налаштуватися на ефективний процес пізнання, віднайти в ньому особистісну, власну зацікавленість, усвідомити, що і навіщо вони зараз робитимуть. Без виникнення цих внутрішніх підвалин: мотивів учіння і мотивації навчальної діяльності – не може бути ефективного пізнання.

З цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей здивування, подив, інтерес до змісту знань та процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій. На цьому етапі варто застосувати нескладні, інтерактивні технології: «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Мікрофон».

Мотивація чітко пов'язана з темою уроку, вона психологічно готує учнів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем. Як правило, думки дітей під час мотивації, наприкінці уроку підсумовуються і стають «місточком» для представлення теми уроку.

Цей елемент уроку займає не більше 5% його часу.

Оголошення, представлення теми та очікування навчальних результатів

Мета – забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти на уроці і чого від них чекає вчитель. Без чіткого і конкретного визначення й усвідомлення учнями навчальних результатів їхньої пізнавальної діяльності, особливо на уроках з використанням інтерактивних технологій, школярі можуть сприйняти навчальний процес як ігрову форму діяльності, не пов'язану з навчальним предметом.

Формулювання результатів інтерактивного уроку для сприяння успішності навчання учнів має відповідати таким вимогам:

- висвітлювати результати діяльності на уроці учнів, а не вчителя, і бути сформульованими таким чином: «Після цього уроку учні зможуть...»;
- чітко відображати рівень навчальних досягнень, якого очікується досягти після уроку;
- бути коротким, ясным і зрозумілим;

Цей елемент уроку має бути не більше 5% його часу.

Надання необхідної інформації

Мета цього етапу уроку – дати учням достатньо інформації, для того щоб на її основі виконувати практичні завдання, але за мінімально короткий час.

Ця частина уроку займає близько 10-15% часу.

Інтерактивна вправа – центральна частина заняття

Її метою є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів уроку. Інтерактивна частина уроку має займати близько 50-60% часу на уроці. Обов'язковою є така послідовність і регламент проведення інтерактивної вправи.

1. Інструктування – учитель розповідає учасникам про мету вправи, правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло учасникам (2-3 хв).
2. Об'єднання в групи і (або) розподіл ролей (1-2 хв.).
3. Виконання завдання, при якому вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи і навчання у співпраці один з одним (5-15 хв.).
4. Презентація результатів виконання вправи (3-15 хв.).
5. Рефлексія результатів учнями: усвідомлення отриманих результатів, що досягається шляхом їх спеціального колективного обговорення або за допомогою інших прийомів (5-15 хв.).

Рефлексія є природним невід'ємним і **НАЙВАЖЛИВІШИМ** компонентом інтерактивного навчання на уроці. Вона дає можливість учням і вчителю:

- ✓ усвідомити, чого вони навчилися;

- ✓ пригадати деталі свого досвіду й отримати реальні життєві уявлення про те, що вони думали і що відчували, коли вперше зіткнулись з тією чи іншою навчальною технологією. Це допомагає їм чіткіше планувати свою подальшу діяльність вже на рівні застосування технологій у подальшій пізнавальній діяльності та у житті;
- ✓ оцінити власний рівень розуміння та засвоєння навчального матеріалу і спланувати чіткі і реальні кроки його подальшого опрацювання;
- ✓ порівняти своє сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших й інколи скоригувати певні позиції;
- ✓ як постійний елемент навчання, привчати людину рефлексувати в реальному житті, усвідомлюючи свої дії та прогнозуючи подальші кроки;
- ✓ учителям – побачити реакцію учнів на навчання та вносити необхідні корективи.

Підбиття підсумків (рефлексія уроку)

Учителю варто задуматися над тим, що підбиття підсумків – це дуже важливий етап інтерактивного заняття.

Заняття доходить кінця. На цьому етапі багато вчителів схильні розслабитися і провести коротке, нечітко структуроване обговорення: усі погоджуються, що все було цікаво (наприклад, рольова гра вдалася, вправу виконали просто чудово тощо), і цим справа закінчується. Учитель йде з почуттям виконаного завдання; учні розходяться з почуттям, що спробували щось новеньке.

На жаль, вони не врахували, що підсумки є найважливішою частиною інтерактивного уроку. Саме тут прояснюється зміст проробленого; підводиться риска під знаннями, що повинні бути засвоєні, і встановлюється зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що знадобиться їм у майбутньому.

Функції підсумкового етапу уроку:

- прояснити зміст опрацьованого;
- порівняти реальні результати з очікуваними;
- проаналізувати, чому відбулося так чи інакше;
- зробити висновки;
- закріпити чи відкоригувати засвоєння;
- зазначити нові теми для обміркування;
- установити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що потрібно засвоїти, навчитись у майбутньому;
- скласти план подальших дій.

Під підсумками уроку ми маємо на увазі процес, зворотний інструктажу. Іншим терміном для цього етапу є «рефлексія»: у даному випадку підкреслюється можливість для учасників навчально-виховного процесу оглянутися на події, що відбувалися; третій термін – «дискусія», що означає –розгляд чи обговорення спірних питань. Його перевагою є також підкреслений зв'язок первісних цілей з оглядом остаточних результатів.

З метою дослідження ставлення дітей до інтерактивного навчання було проведено анкетування серед учнів 2,3,4 класів. Це дослідження показало: якщо сильніші учні однаковою мірою розподілили самостійну і групову діяльність, як бажану, то слабші учні однозначно надали перевагу колективним формам роботи. Вже навіть у 2 класі діти люблять працювати самостійно з літературою. Люблять, коли їх вчать, але і самі люблять вчити, це є дуже важливим моментом для інтерактивних ігор. Майже всі відповіли, що хочуть, щоб їх більше запитували, діти прагнуть бути активними учасниками кожної хвилини уроку, більше часу висловлювати свої думки, адже дітям не вистачає саме

спілкування з дорослими, однокласниками, можливості виговоритися, поспілкуватися один з одним.

На питання «Чи подобається тобі працювати в групах і чому?» практично всі дали схвальну відповідь, мотивуючи це так:

- цікаво працювати разом;
- можна почути думку іншого;
- поділитися своїми думками з іншими;
- можна вирішити спільно проблему;
- краще запам'ятовую;
- весело і цікаво;
- стає кращим настроєм, тому легше все розумію;
- можна поспілкуватися з друзями, які допоможуть;
- так легше працювати.

Якщо порівняти відповіді учнів 2,3,4 класів, то отримаємо таку картину: чим старші учні, тим більше вони мають бажання працювати в групах.

Про те, що діти надають перевагу роботі в групі, тому що так їм краще працювати, свідчать цифрові показники

2 клас	3 клас	4 клас
20%	38%	57%

Працюють у групах тому, що так їм цікавіше:

2 клас	3 клас	4 клас
36%	75%	76%

Прослідкуємо пріоритетність між мотивом «корисно» та мотивом «цікаво» працювати в групах:

	2 клас	3 клас	4 клас
Мотив «цікаво»	20%	38%	57%
Мотив «корисно»	36%	75%	76%

На перший погляд, може здатися, що інтеракцію діти вибирають тільки заради самої гри. Але якщо вникнути детальніше, то прийдемо до висновку, що всі зусилля виправдані тому, що саме інтерес є рушійною силою молодшого школяра у бажанні навчатися, граючи в інтерактивні ігри. Так ми вчимо дітей без примусу та насилля й організуємо роботу на бажанні та задоволенні.

На запитання «Коли цікавіше готуватися до уроку?» отримали результати:

Відповідь	2 клас	3 клас	4 клас
Коли готуєшся сам	60%	44%	19%
Коли готуєшся у групах	40%	56%	81%

Тут прослідковується той факт, що чим більше здружилися діти, тим краще їм працювати разом. Вони вже влучно навчилися добирати інформацію, освоїли технологію підготовки до уроку, вміють виділити головне та другорядне, вболівають за того, хто поруч, самі вчать з ним матеріал, самотужки перевіряють знання всіх членів групи, і тут не останню роль відіграє те, що діти дуже люблять вчити інших. Це підтверджують такі показники:

Яким чином ти хочеш отримувати знання?

Відповідь	2 клас	3 клас	4 клас
Тебе вчать	48%	42%	33%
Ти сам когось учиш	52%	58%	67%

Даючи можливість готувати інформацію у групах до уроку, ми сприяємо розвитку ініціативності, відповідальності, зацікавленості учнів.

На питання «Чи подобається тобі працювати в групах?» отримали результати:

	2 клас	3 клас	4 клас
Подобається	88%	94%	96%
Не подобається	12%	6%	4%

Опитування показує, що всі учні люблять працювати в групах, але це був би ідеальний варіант. Ми не можемо не врахувати індивідуальні особливості дитини, через які нею не сприймається колективна робота; нерішучість, повільність, егоїстичність тощо. Але поступове зменшення кількості таких дітей до 4 класу свідчить про велику роботу вчителя не лише над розумовими здібностями дитини, але й загальнолюдськими якостями. Рушійною силою творчої активності учнів є потреба в реалізації власних здібностей і обдарувань, творчих потенцій.

Учні з високим рівнем творчої активності мають стійкі пізнавальні інтереси, завжди із задоволенням занурюються в творчу роботу, ініціативні. Для них характерна здатність до висування гіпотез, оригінальних ідей, нестандартних шляхів вирішення проблемних питань

Щоб стимулювати в учнів творчу активність, намагаюся проводити уроки, реалізуючи такі компоненти: мотиваційний (стимулювання підвищення емоційності, зміцнення сенсорної чутливості, розвитку, уяви, фантазії); пізнавальний (інформаційно-когнітивний); ментальний (неповторність, індивідуальність); практичний (уміння, навички, самостійна творча діяльність).

Використання методів і прийомів (проблемна бесіда, пізнавальні ігри, проблемно-пошукові, самостійної діяльності, дедуктивні), логічних операцій, сучасних технологій (інтерактивного навчання (О.Пометун, О.Комар), особистісно-орієнтованого навчання (О. Савченко), інформаційно-комунікаційних технологій (С. Пейперт), розвитку творчої особистості (Г. Альтшуллер) уможливають творче самовираження дитини у різних життєвих ситуаціях, сприяють розумінню учнем, що зроблене ним, є цінним власне для нього і для людей.

Види навчальної діяльності до теми 2.

Лекція

«Секрети сучасного уроку»

Метод навчання: інтерактивна лекція

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Презентація до теми «Секрети сучасного уроку».
2. Теоретичний матеріал до теми 2.

Практичне заняття

«Створення розвивального середовища на занятті»

Метод навчання: мозковий штурм, «Ажурна пилка».

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Оберіть предмет і тему у початковій школі.
2. Підготуйте кодекс взаємодії на уроці.
3. Використайте одну розминку «мозковий штурм» для підготовки до роботи на уроці.
4. Запропонуйте шляхи створення атмосфери пошуку і відкритості на уроці.
5. Змодельуйте варіанти розташування навчального простору для молодших школярів.

Форма звітності для завдання

Предмет	
Тема	
Розминка «мозковий штурм»	
Шляхи створення атмосфери пошуку і відкритості на уроці.	1. 2. 3. 4.
Варіанти розташування навчального простору для молодших школярів.	

Додаткові матеріали для практичного використання:

1. Теоретичний матеріал до теми 2.
2. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007.

Лекція
«Сучасні педагогічні технології та методи викладання для формування творчої активності молодших школярів»

Метод навчання: лекція-презентація.

Матеріали для обов'язкового вивчення: матеріал до теми 2.

Семінарське заняття

«Проблемне навчання – новаторство чи переосмислення відомих істин?»

Метод навчання: тематична групова дискусія.

Запитання для обговорення:

1. Коли виникло проблемне навчання?
2. У чому новітність проблемного навчання?
3. Як допомагає проблемне навчання формуванню пізнавальної активності?
4. Який зв'язок між пізнавальною і творчою активністю?

Практичне заняття

«Використання різних педагогічних прийомів для усвідомлення нової теми дітьми»

Метод навчання: «Коло ідей», «Ручки всередині».

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Оберіть предмет і тему у початковій школі.
2. Підготуйте кодекс взаємодії на уроці.
3. Використайте прийом «Ручки всередині» для підготовки до роботи на уроці.
4. Запропонуйте шляхи створення атмосфери пошуку і відкритості на уроці.
5. Змодельуйте варіанти розташування навчального простору для молодших школярів «Коло ідей».

Форма звітності для завдання

Предмет	
Тема	
Прийом « Ручки всередині»	

Шляхи створення атмосфери пошуку і відкритості на уроці.	1. 2. 3. 4.
---	--

Лекція

«Основні аспекти діяльності вчителя на уроці та позаурочний час, які сприяють формуванню творчої активності учнів»

Метод навчання: лекція-презентація.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Матеріал до теми 2.
2. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К.,2007.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. –К.,2004.

Практичне заняття

«Планування уроку, який сприяє формуванню творчої активності учнів»

Метод навчання: робота в малих групах.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

<ol style="list-style-type: none"> 1. Оберіть клас, предмет, тему уроку. 2. Сформулюйте предметні та ключові компетентності уроку. 3. Використовуючи теоретичний матеріал до теми 2, складіть по можливості повний список контрольних запитань, які з'ясовують ситуацію і спрямовані на вирішення проблеми. 4. Поставте запитання та спробуйте дати відповідь на них. 5. В процесі відповідей сформулюйте рішення. 6. Відберіть кращий варіант.

Форма звітності для завдання

Клас	
Предмет	
Тема уроку	
Завдання і мета аналізу	
Контрольні запитання	1 2 3 4 5 6 7 8

	9 10
Рішення	

Додаткові матеріали для практичного використання:

1. Теоретичний матеріал до теми 2.
2. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004.

Практична робота

«Планування уроку»

Метод навчання: індивідуальна робота

Опис завдання:

1. Оберіть клас, предмет, тему уроку.
2. Сформулюйте тему у вигляді запитання.
3. Визначте мету уроку.
4. Визначте завдання уроку та очікувані результати.
5. Зазначте, які активні методи ви будете використовувати при актуалізації опорних знань.
6. Які методи навчання будете використовувати для виведення та усвідомлення нового матеріалу?
7. Як допомогти учням оцінити важливість та практичну значущість нового матеріалу?
8. Визначте завдання дітей після уроку для того, щоб вони попрактикувались у нових навичках, застосували нові поняття, поглибили вивчене.
9. Визначте завдання, які сприяли б глибшому зацікавленню новим матеріалом та спонукали до пошукової діяльності учнів, сприяли формуванню творчої активності, розвитку творчих здібностей.

Форма звітності для завдання

Клас	
Предмет	
Тема уроку	
Тема у вигляді запитання	
Мета уроку	
Завдання уроку	1. 2. 3. 4. 5.

Знання	
Розуміння	
Застосування	
Аналіз та синтез	
Оцінювання	

Додаткові матеріали для практичного використання:

1. Теоретичний матеріал до теми 2.
2. Барна М.М.Ключі до подолання педагогічних стереотипів: навчально-методичний посібник/М.М,Барна, Г.А.Бушак, О.В.Волощенко, Н.М.Калька. – Тернопіль:Астон, 2008.
3. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К.,2007.
4. Як стати майстерним педагогом: навчально-методичний посібник В.І.Ковальчук, Л.М.Сергеева, І.В.Ілько, Г.Г.Русанов, Л.Б. – К.: ТОВ «Етіс плюс», 2007.

Список літератури

Основні джерела

1. Державний стандарт початкової загальної освіти//Початкова школа. –2011. –№7.
2. Барна М.М.Ключі до подолання педагогічних стереотипів: навчально-методичний посібник/М.М,Барна, Г.А.Бушак, О.В.Волощенко, Н.М.Калька. – Тернопіль:Астон, 2008.
3. Бим-Бад Б.М. Педагогическое течение в начале двадцатого века. – М.,1994.
4. Савченко О.Я.Вивчення особистості молодшого школяра як передумова успішної організації його навчальної діяльності// Початкова школа. –2012. –№3.
5. Бех І. Д Особистісно зорієнтоване виховання. – К.,1989.
6. Бондарева К.І., Козлова О.Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник. – Суми, 2001.
7. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації// Рідна школа. – 1998. – №12.
8. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. –К.,

Додаткові джерела

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. –К.,2004
2. Древаль Г. Інновації в початковій школі// Початкова школа. –2009. –№12.
3. Особистісно орієнтований підхід в початковій освіті / упоряд. О.Кондратюк. – К.: Шк.світ,2008. –(Бібліотека «Шкільного світу»).

4. Платова Н. Формуємо уміння вчитися самостійно// Початкова школа. –2005.
5. Як стати майстерним педагогом: навчально-методичний посібник В.І.Ковальчук, Л.М.Сергеева, І.В.Ілько, Г.Г.Русанов, Л.Б. – К.: ТОВ «Етіс плюс», 2007. – №10.

Інтернет- ресурси

1. <http://disser.com.ua/contents/19918.html>
2. <http://www.br.com.ua/referats/Psychology/86148.htm>
3. http://crk-knteu.kiev.ua/55498-Sovremennye_pedagogicheskie_tehnologii.html
4. <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/innovatsiini-tekhnologiyi.html>

ТЕМА 3.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ РІЗНИХ ПРЕДМЕТІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мета. Розширення професійних компетенцій вчителя початкових класів для використання активного навчання молодших школярів, спрямованого на формування творчої активності.

Завдання.

Систематизувати знання щодо:

- методів активного навчання для формування творчої активності учнів;
- навчальних стратегій на різних уроках у початковій школі.

Сформувати вміння (навички):

- створювати педагогічні умови для формування творчої активності учнів;
- застосовувати різні навчальні стратегії на уроках;
- презентувати активні методи навчання на різних уроках в початковій школі;
- будувати навчальний процес на сучасній освітній основі.

Розвинути установки до:

- творчого мислення;
- творчої активності;
- гнучкості;
- креативності;
- критичного мислення;
- інноваційності.

Очікувані навчальні результати

Знання:

- методів активного навчання для формування творчої активності учнів;
- навчальних стратегій на різних уроках у початковій школі.

вміння:

- створювати педагогічні умови для формування творчої активності учнів;

- застосовувати різні навчальні стратегії на уроках;
- презентувати активні методи навчання на різних уроках в початковій школі;
- будувати навчальний процес на сучасній освітній основі.

установки до:

- творчого мислення;
- творчої активності;
- гнучкості;
- креативності;
- критичного мислення;
- інноваційності.

Теоретичний матеріал до теми 3

Основні поняття

Творча активність – найвищий рівень пізнавальної активності учнів, що виражається у здатності активізувати свої природні задатки і здібності, вмінні нестандартно мислити, генерувати ідеї за умови відповідної мотивації та високого розвитку психічних процесів.

Пізнавальна активність – якість діяльності, властивість особистості, спрямованість суб'єкта на пізнання, стан готовності до пізнавальної діяльності прагнення до ефективного оволодіння знаннями і вміннями, а також мобілізація морально-вольових зусиль для досягнення навчально-пізнавальних цілей.

Задатки – вроджені анатомо-фізіологічні особливості кожного окремого індивіда, генетично детерміновані і є передумовами розвитку здібностей.

Здібності – індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють однієї людини, пов'язані з успішністю виконання будь-якої діяльності, але не зводяться до знань, умінь і навичок.

Активність – якість особистості, що проявляється в енергійній, інтенсивній діяльності в роботі, навчанні, громадському житті, різних видах мистецтва, в іграх.

Обдарованість – своєрідне поєднання здібностей, яке забезпечує людині можливість успішного виконання будь-якої діяльності,

Майстерність – досконалість у конкретному виді діяльності.

Творчість – це не розкіш для обраних, а загальна біологічна потреба, інколи не усвідомлена нами.

Г. Іванов

Ніщо велике не було досягнуте без ентузіазму.

Р. Емерсон

Пізнавальна активність як вища властивість особистості характеризується спрямованістю і стійкістю пізнавальних інтересів, прагненням до самостійного і ефективного засвоєння інформації, оволодіння прийомами і способами пізнавальної

діяльності, критичністю і самокритичністю мислення, вольовими зусиллями для досягнення навчально-пізнавальної мети.

Активність з пізнавальною діяльністю близьке до рівня потреби, «ще стан готовності до пізнавальної діяльності, той стан, який передує діяльності і породжує її». Прослідковується близькість понять «пізнавальна активність» і «допитливість» або «цікавість». Останній із наведених термінів поширений в англійській психологічній літературі і означає готовність особистості до пошуку та опрацювання нової інформації.

Аналіз наукової літератури з цієї проблеми показує, що в молодшому віці пізнавальні потреби формуються за кількома якісними етапами, а саме: період раннього дитинства, коли переважає орієнтувальний рефлекс – потреба нових вражень; період активного прояву інтересу до предметів і явищ навколишнього світу – допитливість; період зародження потреби пізнання.

Найбільш узагальнено структуру пізнавальної активності дітей представлено у праці О.Г. Брежнєвої, яка виокремлює в ній три компоненти: емоційний, змістовий і вольовий, – а також **три етапи формування у дітей пізнавальної активності**.

Перший етап пов'язаний із виникненням інтересу до пізнання, основою чого є емоційний компонент пізнавальної активності. Роль емоційного компонента як першооснови для розвитку активності дітей посилюється у зв'язку з тим значенням, яке мають емоції і почуття у розвитку дитини, мотивації різних видів її діяльності, зокрема пізнання. Водночас у цьому процесі орієнтуватися лише на емоційний компонент недостатньо.

Другий етап пов'язаний із впливом активності на вольовий і змістовий компоненти. У дітей повинні сформуватися самостійність під час виконання завдань, ініціативність у виборі рішень, які поєднуються з активним оволодінням дітьми розумовими діями – узагальненими способами обстеження предметів, здатністю абстрагувати та узагальнювати ознаки і відношення об'єктів пізнання тощо.

На **третьому етапі** робота педагога спрямовується на вдосконалення пізнавальної активності, окремих вольових якостей дитини – наполегливості, ініціативності тощо.

У психолого-педагогічних дослідженнях представлено декілька видів активності, притаманних дитині, яка навчається.

Репродуктивно-наслідувальна активність, за допомогою якої досвід діяльності набувається особистістю за допомогою використання досвіду іншої людини. Це найелементарніша форма прояву активності, проте в розвитку дитини вона відіграє суттєву роль. Ураховуючи те, що в цьому виді активності об'єктивно закладені великі можливості для розвитку дитини, репродуктивно-наслідувальна пізнавальна активність відіграє важливу роль у процесі навчання.

Пошуково-виконавська активність є більш складним видом, оскільки характеризується вищим ступенем самостійності. На цьому рівні активності дитині необхідно прийняти завдання (поставлене дорослим) і самій відшукати способи його виконання. Пошуки самостійних способів розв'язання завдання сприяють діяльності не за зразком, аналізу можливих варіантів вирішення завдання, відкривають простір для розмірковування про зміст та умови діяльності, рівень власних можливостей. Оволодіння дітьми таким видом пізнавальної активності можна розглядати як значне досягнення. Як показники такої активності варто розглядати наявність у дитини інтересу до навчального завдання та процесу його виконання; самостійність у пошуку розв'язання пізнавального завдання та застосування знайдених способів його розв'язання в інших практичних ситуаціях; уміння помічати помилки у себе та інших дітей, аналізувати їх причини; здатність чітко формулювати запитання щодо змісту теми, що вивчається, виявляти ініціативу, самостійність у виборі правильного рішення.

Творча активність – найвищий рівень, оскільки цей вид пізнавальної активності передбачає вміння дитини самостійно формулювати нове пізнавальне завдання, відшукувати нові, нетрадиційні, оригінальні способи його розв'язання. Зрозуміло, що

цей вид активності можливо сформувати лише у тих дітей, які відзначаються високим рівнем інтелектуального розвитку, тобто обдарованих дітей, яким притаманне прагнення до творчого пошуку в різних видах діяльності, зокрема і в пізнавальній.

Ефективність розвитку мотивації активності дітей, безперечно, залежить від уміння педагога формування у вихованців більш складний вид активності, збільшуючи питому вагу самостійності і творчості у пізнанні за рахунок відносного зменшення кількості репродуктивно-наслідувальних завдань. На основі аналізу сутності феномена «активність» та підходів до визначення пізнавальної активності різними авторами можна зробити висновок, що пізнавальну активність особистості потрібно розуміти як вид активності, що характеризується прагненням особистості до відкриття нового, досі невідомого.

Таким чином, пізнавальна активність упродовж усього життя є одним зі стрижневих моментів пізнавальної діяльності та головним чинником розвитку і самовдосконалення особистості.

Види здібностей:

1) Природні (природні) здібності – Чи є загальними для людини і тварин: сприйняття, пам'ять, здатність до елементарної комунікації. Дані здібності безпосередньо пов'язані з вродженими задатками. На базі цих задатків у людини, при наявності елементарного життєвого досвіду, через механізми навчання, формуються специфічні здібності.

2) Специфічні здібності:

- Загальні: визначають успіхи людини в різних видах діяльності.

- Спеціальні: визначають успіхи людини в специфічних видах діяльності, для здійснення яких необхідні задатки особливого роду та їх розвиток. Крім того, здатності ділять на теоретичні і практичні. Теоретичні зумовлюють схильність людини до абстрактно-теоретичних роздумів, а практичні – до конкретних практичних дій. Найчастіше теоретичні та практичні здібності не поєднуються один з одним. Існує також поділ на навчальні та творчі здібності. Перші визначають успішність навчання, засвоєння знань, умінь і навичок, а другі – можливість відкриттів і винаходів, створення нових предметів матеріальної і духовної культури. Це вміння безпосередньо залежить від кругозору людини. У більшості випадків творча людина – це, в першу чергу, оригінально мисляча людина, здатна на нестандартні рішення.

Розвиваючим механізмом творчої особистості на уроках *української мови* у молодшому шкільному віці є яскраво виражені пізнавальні потреби, які в обдарованій дитини виявляються як дослідницька пошукова активність. У результаті дослідницького пошуку активно розвивається уява дитини, за допомогою якої вона «знаходить» вихід із проблемної ситуації, «заповнює» прогалини у своїх знаннях та досвіді. Саме молодший шкільний вік є найвищою сходинкою для розвитку творчої уяви, яка виступає центральною ланкою дитячої творчості, допомагає творчо перетворити дійсність, досягти нових результатів. Необхідно систематично спостерігати за дітьми у будь-якій діяльності (ігровій, художній, навчальній), проводити бесіди, аналізувати творчі роботи. Це дає змогу виявити вид діяльності, в якому дитина проявляє себе найбільш творчо.

Організація навчально-пізнавального процесу школярів з метою творчого розвитку передбачає використання різнопланових творчих завдань на різних етапах навчальної діяльності.

На уроках української мови потрібно працювати з найпростішими творчими завданнями, поступово переходячи до найскладніших, ураховуючи при цьому вік школярів. Так, для учнів 1-4-их класів доречними і цікавими будуть такі завдання:

- ✓ написати міні-твір;
- ✓ придумати або продовжити казку;

- ✓ намалювати ілюстрації до твору;
- ✓ описати зовнішність літературного героя;
- ✓ написати загадку, байку, вірша на основі запропонованого чи самостійно придуманого сюжету або використовуючи вивчений мовний матеріал;
- ✓ намалювати пейзаж, описаний у художньому творі.

На уроках української мови головне місце серед форм і методів роботи, спрямованих на формування особистості учня і розвиток його творчого потенціалу, належить самостійній роботі дитини, однак не варто уникати на уроках і колективних форм роботи.

Різновидом колективної творчої діяльності є мозковий штурм. Використання його елементів може бути одним із варіантів проведення етапу активізації навчальної діяльності учнів на уроці. Головним принципом мозкового штурму є свобода думки, оскільки учням пропонується поділитися будь-якими ідеями щодо обговорюваного питання. Особливо цінними є незвичайні, оригінальні ідеї, тому учасникам мозкового штурму пропонується відійти від традиційного вирішення проблеми. Незважаючи на те, що кожна дитина має творчі здібності, певні внутрішні та соціальні чинники не завжди дають їй змогу використовувати свій творчий потенціал. У ході мозкового штурму всі обмеження усуваються, і дитина використовує його на максимальному рівні.

Цю роботу можна проводити так: клас ділиться на дві групи: групу «генераторів ідей» і групу «експертів». Відповідає кожен учень по черзі. Наприклад: «Що таке Батьківщина?» «Батьківщина – це ...». Учитель усі визначення записує на дошці. Таким чином створюється колективний образ поняття «Батьківщина». Висуваються будь-які гіпотези: фантастичні, помилкові, жартівливі. Думки дітей мають доповнюватися і розвиватися. Після цього група «експертів» оцінює відповіді учнів, відкидає несерйозні та нереальні.

Ще один спосіб діалогічної взаємодії учнів під час навчального процесу – це прийом «Мої очікування». Учні на мотиваційному етапі уроку висловлюють свої сподівання: «Я очікую від уроку...», «... від учителя...», «...від інших учнів...», «...від себе...».

Пропонується висловити свої міркування і в кінці уроку: «Після уроку я зрозумів...», «Я відчув...», «Я вирішив...».

Поряд із творчими завданнями і роботою у групах важливим прийомом на уроках української мови є рольові ігри, під час яких учням пропонується «зіграти» іншу людину (наприклад, одного з літературних героїв твору) або «розіграти» певну проблемну ситуацію. Однією із рольових ігор, яка завжди подобається дітям і дає гарні результати, є гра «Я – учитель». Можна запропонувати учневі у ролі вчителя розробити схеми опитування класу з теми або викладання нового матеріалу тощо. Дублер добре розуміє своїх однокласників, отже, щоб подати їм матеріал уроку, пояснити його, він повинен обрати найефективніші форми і методи подачі інформації, показати вміння навчати інших. Цей вид роботи стимулює творчу активність, зумовлює потребу у здобутті нової інформації, формує уміння робити висновки й узагальнення. Це дає можливість учням виявити ініціативу і самостійність, потребує розумового напруження, винахідливості і творчості. Такі ігри, як «Добери риму до слова», «Ланцюжок слів», «Зникле слово», «Якби...» а що це схоже?», «Ми – фантазери», «Ситуація», «Нісенітниця», «Заирни у дзеркало», «Підняти настрій», «Який ти?» і т.ін., є ефективним засобом розвитку в учнів метафоричного мислення, що є основою розвитку уяви.

Серед активних методів, які застосовуються при викладанні української мови, можна виділити такі: творче конструювання, спостереження, моделювання, порівняння, узагальнення та ін.

Практика показує, що можна дослідити творчі здібності дітей за допомогою спеціально розроблених тестів.

Тест на слововживання: пояснити значення слів, які по-різному пишуться, але вимовляються майже однаково: кленок (саджанець клена), клинок (клин); ошукати – обшукати, пам’ятник – пам’ятка.

Тест на використання предмета: перерахувати якомога більше способів використання даного предмета (ручка, кошик, стрічка, капелюшок).

Складання зображень: описати даний предмет, особу (яблуко, квітку, пам’ятник, людину).

При цьому оцінюється швидкість виконання тестових завдань, гнучкість мислення, оригінальність.

Невичерпним матеріалом для навчальних занять з рідної мови є саме життя. З великим задоволенням діти запрошують до класу «засмучену осінь» чи «життерадісну весну», «срібну зиму» чи «золоте літо» тощо. Кожна сторінка уроку допомагає створити образ, який змушує дітей хвилюватися, уявляти, фантазувати, співпереживати, спонукає до активної мовленнєвої діяльності: описати картину природи, назвати іменники, що «супроводжують» її явища, охарактеризувати їх прикметниками, дібрати вдалі дієслова, записати окремі слова, розібрати їх за будовою, скласти речення, різні за метою висловлювання та інтонацією, із звертанням до вказаних явищ природи, поспостерігати, що вони принесли в дарунок, поміркувати над проблемними питаннями, пофантазувати.

Невід’ємною складовою комунікативної компетентності молодших школярів є розвинене діалогічне мовлення, яке передбачає не тільки збагачення словникового запасу учня словесними формулами мовного етикету, синонімами, антонімами, образним словами, а й уміле варіювання інтонацією відповідно до мовленнєвої ситуації. На уроках української мови складаємо діалоги на основі прочитаних текстів, неповні діалоги, діалоги за малюнком і текстом.

Темі діалогів

1 клас

1. На перерві.
2. У шкільному буфеті.
3. Знайомство.
4. На ігровому майданчику.
5. Чергування в класі.
6. У бібліотеці.
7. Допомога бабусі.
8. У магазині.
9. Метелик і квіточка.
10. Краплина роси і стеблинка.
11. Дельфін і дівчинка.
12. Деркач і струмок.
13. У гостях.
14. Жолудь і дуб.
15. У саду.
16. Біля годівниці.
17. Розмова про професії.

2 клас

1. Розмова по телефону.
2. Розмова про прочитану книгу.
3. Твоя улюблена телепередача.
4. Улюблений мультфільм.
5. Похід у ляльковий театр.
6. У зоопарку.

7. У бібліотеці.
8. У магазині іграшок.
9. Довідкове бюро.
10. У лісі.
11. Канікули.
12. Корова і телятко.
13. Пролісок і сніжинка.
14. Хмарка і вітер.
15. Ким бути?
16. Твій улюблений поет.
17. У музеї.
18. Твої добрі справи.

3 клас

1. У бібліотеці.
2. У крамниці.
3. Розмова по телефону.
4. Провідування хворого.
5. Знайомство.
6. Хмаринка і квіточка.
7. Чарівник і дитина.
8. На тренуванні.
9. Краплина і листочок.
10. Гумка і олівець.
11. Пензлик і фарби.
12. Екскурсія по місту.
13. Зустріч з сніжинкою.
14. Мій вихідний.
15. Зустріч з Дідом Морозом.
16. Розмова з мамою.
17. Цікаві ігри.
18. Допомога батькам.
19. У цирку.
20. Твій улюблений письменник.

4 клас

1. У книгарні.
2. Розмова по телефону.
3. Краплинка і травинка.
4. Мої канікули.
5. Знайомство.
6. Новорічне свято.
7. В аптеці.
8. На прогулянці в парку.
9. Подорож весняної краплинки.
10. Зустріч із Феєю.
11. Будяк і Троянда.
12. Жаба і Лілія.
13. Соловейко і Черемха.
14. Бджілка і квіточка.
15. Руки і глина.
16. Голка і нитка.
17. Світ професій.
18. Який слід повинна залишити людина на землі?

Велика роль у розвитку творчих здібностей належить також нетрадиційним методам роботи з казками, що тісно пов'язані з польотом фантазії, виявом творчості. Будь-яке проблемне завдання, у якому не може бути одного правильного рішення, має на повну потужність активізувати дитячу творчість. Для цього пропонуємо використовувати низку таких письмових завдань:

переплутати сюжет і героїв, а дітям запропонувати «виплутатися» із цієї ситуації;
змінити характер героя (як у такому випадку буде розвиватися сюжет казки?);
поміняти місцями події в казці;
скласти казку на новий лад.

Ці завдання сприяють не тільки розвитку словесної творчості дітей, а й збагачують їх словниковий запас, розвивають логічне та образне мислення, допомагають учням подолати сором'язливість, невпевненість у собі. Школярі навчаються відстоювати власну думку, самостійно приймати рішення. А це надзвичайно цінна й важлива якість для подальшої діяльності дитини у будь-якій сфері.

На уроках української мови з метою розвитку мовленнєвих умінь використовуємо таблиці, картки із сюжетними малюнками, тестові завдання, блок-схеми. Застосовуємо стратегію вільного письма, «п'ятихвилинне есе», «письмо в малюнках», «запиши текст своїми словами», «письмо для себе», «керована уява», «мозкова атака». Ефективними є такі творчі завдання.

1. Розгадайте метаграми.

*Я буду синонімом слова «вважати»,
Якщо букву «Г» на початку вживати;
Коли її буквою «Ж» замінити,
Я буду синонімом слова «хотіти».
Я – одиниця довжини,
І висоти, і глибини,
А голосний в кінці додайте —
І швидше у вагон сідайте.*

2. Переставте букви, щоб вийшло нове слово: *осел, лісок, кіт, марка, кури, тіло, банка, рис, нора, смола, качай, наголос, липа, старий.*

3. Використовуючи шифр, прочитайте і запишіть вислів:

a-7, в-9, о-1, л-2, г-3, у-4, и-5, і-6, с-8, б-10, х-0, ь-12.
0,2,6,10, 4,8,12,1,5,4 3,1,2,1,9,7.

4. Користуючись алфавітом, запишіть вислів:

15, 18, 11, 4, 1, 6, 9, 7, 21, 7, 16, 19 10, 18, 1, 18, 31.

5. Запишіть слова. У якому з них звуків більше, ніж букв? Обґрунтуйте свій вибір.

6. Відновіть прислів'я, вставивши голосні звуки:

ПР...Ц... Г...Р... В...РН... Х...Ч...Ш ...СТ... К...Л...Ч... —Н... С...Д... Н...
П...Ч...

i. М...Л...НЬК... ПР...Ц... КР...Щ... З... В...Л...К... Б...ЗД...ЛЛ...
ii.

7. Запишіть якомога більше слів, що означають кольори та їх відтінки. Складіть і запишіть речення, використавши деякі з цих слів.

8. Пригадайте і запишіть слова, що мають склади – назви нот. Складіть із будь-якими з них речення. Встановіть за допомогою питань зв'язок слів у реченні.
9. Допишіть прислів'я:
Нестатки ганяють з...
Наймитові з хазяїном не....
Шабля ранить голову, а слово –....
Сміливий наскок – половина....
Не шукай друга ні багатого, ні вельможного, а хай він хоч і..., але....
10. Мислення за аналогією. Продовж ряд:
Пісня – глухий, картина – ?
Електровоз – вагони, кінь – ?
Школа – навмання, лікарня – ?
Ліс – дрова, бібліотека – ?
Пісня – композитор, літак – ?
11. Прислів'я поділені на дві частини, які переставлені місцями. Необхідно від першої частини поставити стрілочку до другої. Встановіть за допомогою питань зв'язок слів у другому прислів'ї.
Квітень землю квітчає, рік годує.
Квітневий день а травень з травою.
Квітень з водою, а діло в квітні робити.
Сон на зиму відклади, з вирію пташок стрічає.
12. Доберіть слово за змістом:
Хитрий, як... Колючий, як...
Мовчазний, як... Боязливий, як...
Голодний, як... Брудний, як...
Здоровий, як... Насуплений, як...
Упертий, як... Балакучий, як...
13. Складіть і запишіть речення, де такі слова, як *віра, надія, любов*, означали б:
а) імена; б) почуття.
14. Складіть опис-загадку про лисичку для першокласників. Опишіть її так, щоб діти здогадатися, про яку тварину йдеться.
15. Напишіть твір-мініатюру на тему «Осінній дощ». Використовуйте прикметники-синоніми, прикметники-антоніми, слова у прямому та переносному значеннях.
16. Напишіть твір-роздум за опорними словами «О мово моя, душа голосна України». Використайте всі види речень за метою висловлювання, спробуйте увести в текст усі запропоновані слова: *співуча, мелодійна, колискова, пишатися, вивчила, пісня, вірші, спілкуватися, минуле*.
17. До поданих іменників запишіть дієслово за змістом: *Хліб, варення, молоко, морозиво –...*
18. До поданих дієслів доберіть іменники:

*Ткати (що?)... Кроїти (що?)... Витинати (що?)... Випікати (що?)...
Оздоблювати (що?)... Вишивати (що?)... Садити (що?)...*

19. Розподіліть синоніми у порядку зростання ознаки:
- *Боязливий (1), несміливий (2), заяча душа (3), боягуз (4).*
 - *Безстрашний (1), хоробрий (2), сміливий (3), сміливець(4).*
 - *Тямовитий, (1), світла голова (2), розумний (3), людина великого розуму (4).*

21. Доведіть, чим різниться слово «іти» за лексичним значенням у різних сполученнях слів. З одним із словосполучень (на вибір) складіть речення. *Іде хлопець; хмара іде; іде на дно; іти в землю; іти під ніж; іде до рук; іти на мирову; іти шкереберть; не йде на думку.*

22. Утворіть словосполучення, змінюючи підкреслені вислови близькими за значенням прислівниками, щоб більш емоційно висловити свою думку.

*Знати, як свої п'ять пальців.
Не бачити, як своїх вух.
Надворі хоч в око стрель.
Працює, як віл у ярмі.
Дав, як кіт наплакав.
Працює, як сонна муха.
Прийде, коли рак свисне.*

23. Поясніть, як ви розумієте ці вислови. Замініть їх синонімічними прислівниками, складіть з ними речення. *Мчати як вітер; лягати разом з курми; шукати по гарячих слідах; жити, як риба з водою; знати, як свої п'ять пальців.*

24. Прочитайте ряд синонімів. Чи всі слова-синоніми мають однакове значення? Спробуйте пояснити значення кожного слова в синонімічному ряду. *Ліс, діброва, бір, пуца, праліс.*

25. Запишіть значення стійких висловів. Уведіть один із висловів у речення і запишіть його: *не стулити повік, ловити тав, не покладати рук, не чути ніг, задирати носа, прикусити язика.*

24. Чи належать до спільнокореневих такі слова? Свою думку обґрунтуйте. *Котик — каток; витікати — тікати; ломити — уламок; волом — волі; текти — потік; викотить — котом; політ — злетіти; витру — перетерти; спік - випечений; звечора — вечеря.* Які чергування голосних відбуваються у коренях слів?

На уроках розвитку зв'язного мовлення формуються уміння складати тексти різних типів, стилів і жанрів мовлення. Велику увагу необхідно приділяти роботі над текстом. Актуальним є комплекс завдань, спрямованих на розвиток комунікативних умінь, необхідних для побудови власних висловлювань та вміння планувати своє мовлення, контролювати правильність сказаного.

1. Деформовані тексти.

- Спиши текст, ставлячи в кінці кожного речення потрібний розділовий знак.
- Запиши речення в такому порядку, щоб вийшла зв'язна розповідь, добери заголовок.
- Правильно побудуй кожне речення. Самостійно (чи колективно) напиши їх у такій послідовності, щоб вийшло оповідання. Добери до нього заголовок.
- Прочитай. Скажи, які недоліки є в побудові тексту. Розташуй абзаци у відповідному порядку: зачин, основна частина, кінцівка.

2. Складання творів за коротким сюжетом.

3. Складання творів за питаннями, словосполученнями, малюнками.

- За поданими питаннями склади оповідання.
- За поданим планом склади оповідання на тему «Моя школа».
- За поданими запитаннями склади оповідання і придумай до нього заголовок.
- Опиши свій клас. Напиши, що в ньому є, де що стоїть, що висить на стінах.
- За поданими питаннями склади оповідання.
- За поданим планом опиши пташку (квітку).
- Склади і запиши оповідання за поданим планом. Дай йому заголовок.
- За малюнком і поданим планом склади і запиши оповідання. Добери заголовок.
- За малюнком і поданим планом опиши тварину.
- За малюнком склади розповідь, використовуючи подані слова та словосполучення. Добери назву розповіді.
- За серією малюнків склади розповідь. Добери їй назву.
- За власними спостереженнями й поданим планом напиши твір. До нього придумай заголовок.

4. Твори-мініатюри.

- За поданим зразком розкажи про рідне місто. Чим подобається воно тобі?
- Запиши оповідання про свій літній відпочинок. Що тобі найбільше запам'яталося?
- Доповни оповідання коротким діалогом.
- Напиши, як ти турбуєшся про птахів узимку.
- Напиши оповідання з протилежним змістом, використовуючи слова-антоніми та доповнюючи текст новими реченнями.

5. Складання описів.

6. Складання творів-міркувань.

7. Складання оповідання за ланцюжками асоціацій.

8. Написання твору-коментаря.

9. Складання анотації на прочитану книгу.

10. Написання оповідання зі зміною головного героя.

11. Складання тексту гумористичного змісту.

12. Складання твору морально-етичного змісту.

Крім написання творів, на уроках української мови поширеним видом роботи є перекази. Вони можуть бути таких різновидів:

- за способом виконання – усні і письмові;
 - за обсягом і змістом початкового тексту – детальні і стислі, вибіркові і творчі;
 - за ступенем участі учнів у передачі змісту – колективні, напівсамостійні і самостійні;
 - за типом мовлення – розповідні, описи, міркування.
- Кожен із них має свої особливості і навчальну мету.

Необхідно використовувати якомога більше тих педагогічних інновацій, що зацікавлять дітей. Сьогодні все частіше виникає необхідність пропонувати учневі бути дослідником, вчити його спостерігати та аналізувати навколишні явища та події, пробуджувати у нього цікавість до ще не розв'язаних завдань, з якими він може зустрітися в майбутньому. На уроках діти охоче навчаються саме тому, що можуть повністю себе реалізувати. Вони не бояться висловлювати свою думку, не бояться бути почутими. Учитель часто стає невидимим диригентом, який вміє вчасно прислухатися, помітити, підтримати кожного учня. Коли діти працюють разом, вони набувають навичок вирішення конфліктів, активного слухання, спільного обговорення думки, прийняття правильних рішень...

Метою **читання** в сучасній школі є формування першооснов читацької культури школярів, плекання творчого, національно-свідомого покоління молоді засобами художнього слова.

Виразне читання - це та перша й основна формула конкретного наочного навчання, яка для нас важливіша за будь-яку наочність. Виразне читання об'єднує два напрямки навчання – розвиток техніки мовлення і підвищення культури мовлення та оволодіння емоційно логічними засобами виразності. Робота над виразним читанням пронизує всю діяльність учителя й учня у процесі засвоєння матеріалу, забезпечує глибину емоційного сприймання і цілісного враження від твору.

Методичними умовами формування у молодших школярів виразного читання є:

- розвиток чіткої, правильної вимови усіх звуків;
- володіння диханням, голосом, дикцією;
- засвоєння норм літературної вимови; оволодіння прийомами
- інтонування (тон, паузи, логічні наголоси);
- розвиток уяви, емоційності читання;
- сформованість в учнів усіх складових навичок читання;
- розуміння смислу прочитаного, мотивів учинків і почуттів дійових осіб.

Щоб розвинути голос, треба виявити кращі його властивості, вдосконалюючи ті, що виражені неясково, і застосувати їх у процесі читання або мовлення.

Вправи постановки голосу:

1. Прочитайте уривок з наростанням сили голосу до останнього рядка (прийом сходінки); повторіть цю вправу, починаючи з найсильнішого звучання до найслабшого, але чутного для слухачів.
2. Прочитайте текст пошепки, але так, щоб вас почули всі присутні.
3. Уявіть, що ви поспішаєте, але вам потрібно порозмовляти з кимось, хто від вас віддаляється. Отже, стежте за темпом і посилайте голос весь час на дальшу відстань, то збільшуючи силу голосу, то активізуючи звучність.
4. Уявіть собі, що ви працюєте у великій аудиторії. Тихо читаючи текст, зверніть увагу на артикуляцію звуків і посилайте їх до уявних останніх рядів. Темп читання середній.
5. Перший рядок вірша читайте пошепки, другий – тихенько, третій – голосніше. Приблизно на восьмому рядку, дійшовши до дуже гучного голосу, але не до крику, зміщуйте його динаміку в протилежному напрямі. Темп – повільний, висота – звичайна, дихання - за потребою, вдих швидкий і непомітний.

Вправи на постановку дихання:

1. Розучування скоромовки.
2. Проведення гри «Хто швидше» (Два учні одночасно розпочинають говорити скоромовку. Виграє той, хто закінчує говорити першим).

3. Промовити якомога більше разів будь-яке речення на одному видиху.

Заслуговує на увагу використання казки як засобу розвитку творчого мислення. «Казка, фантазія – це ключик, за допомогою якого можна відкрити ці джерела, і вони заб'ють життєдайними струменями», – стверджував В.О.Сухомлинський. Казка, вводячи учнів у світ фантазії, пробуджує їх до активної діяльності. Спочатку до співтворчості, а у кращому випадку – до творчості. Дитина через емоції і почуття, викликані казкою, сприймає колорит народності в передачі казкового образу, красу рідної мови. Саме тому діти люблять не тільки слухати, а й інсценізувати казки, змінювати або добавляти казкових героїв, пропонувати інший сюжет казки, змінювати негативних героїв на позитивних, доповнювати казку щасливим кінцем.

Ефективними є методи та прийоми активних технологій при аналізі дійових героїв, їхніх вчинків, головної думки та визначення сюжетної лінії твору.

Діалог

1. Клас об'єднується у 5 – 6 робочих груп і групу експертів.
2. Учитель ставить перед робочими групами спільне для всіх завдання, яке групи виконують протягом 5 – 10 хвилин. Група експертів складає свій варіант виконання завдання, стежить за роботою груп і контролює час.
3. По завершенні роботи представники від кожної робочої групи на дошці або аркушах паперу роблять підсумковий запис. Потім по черзі надається слово одному доповідачеві від кожної групи. Експерти фіксують спільні погляди.
4. Після завершення презентацій групи експерти пропонують узагальнену відповідь на завдання. Групи обговорюють і доповнюють її.

Синтез думок

Дуже схожий за метою та початковою фазою на попередній варіант групової роботи. Але після об'єднання в групи і виконання завдання кожна група готує варіант відповіді на завдання на окремому аркуші паперу, який передають іншій групі (чи групам) для доповнення своїми думками, підкреслення того, з чим не погоджуються.

Опрацьовані таким чином аркуші передаються експертам, які знову зіставляють написане з власним варіантом, роблять загальний звіт, котрий обговорює весь клас.

Спільний проект

Має таку ж мету, що й діалог і передбачає об'єднання в групи. Але завдання, отримують групи, різного змісту та висвітлюють проблему з різних боків.

По завершенні роботи кожна група звітує і записує на дошці певні положення.

З відповідей представників груп складається спільний проект.

Дві правди й одна брехня

1. Пропонується три твердження. Два з них мають бути правдивими, а одне – ні. При цьому брехня має бути схожа на правду, а правдиві твердження мусять бути трохи дивними.
2. Учні класу мусять здогадатися, котре з тверджень є помилковим.

Математика – гра розуму, його гімнастика. А тому при належному спрямуванні активності учня розв'язування задач може стати захоплюючою діяльністю.

На уроках математики в учнів викликають цікавість завдання, що вимагають кількох варіантів розв'язання, завдання з логічною складовою. Особливу роль у розвитку інтелектуальних творчих здібностей відіграють завдання підвищеної складності

(олімпіадні, нестандартні завдання, що вимагають від учнів нетрадиційних рішень, творчого відтворення інформації, оскільки містять більший або менший елемент невідомості і не мають, як правило, однозначних відповідей. Творче завдання, особливо практичне й близьке до життя учнів, мотивує їх роботу. Невідомість відповіді й можливість знайти власне «правильне» рішення, яке ґрунтується на особистому досвіді і досвіді товаришів, дозволяють створити фундамент для співробітництва, спілкування всіх учасників освітнього процесу. Дуже часто учні бояться братися за складні завдання, щоб уникнути невдач, і в результаті втрачається інтерес до навчання, зникає впевненість у своїх силах. Щоб уникнути подібного, спочатку до звичайного стандартного завдання вчителі додають додаткове. Одним із основних завдань на цьому етапі є формування в учнів впевненості у своїх силах та самостійності, адже набуті самотужки знання є найміцнішими. Ураховуючи психологію молодших школярів, учителі створюють на кожному уроці емоційну атмосферу, яка викликає інтерес до здобуття знань, вироблення умінь, навичок. Проводять нестандартні уроки: урок-аукціон (стимулює розвиток творчої індивідуальності), урок-конкурс, урок-гру, урок-казку, урок-подорож, які збуджують думку, дають широкі можливості для пошуку, припущень, обговорення, створюють у класі атмосферу творчості, у якій відбувається обмін думками, дискусії.

Головним напрямком у роботі вчителів початкової школи з обдарованими дітьми з математики є розвиток логічного мислення, математичного мовлення, творчого підходу до розв'язування задач. Нові математичні поняття та відношення між ними не пропонуються дітям у готовому вигляді. На уроках уведення нових понять діти «відкривають» їх саме у процесі самостійної дослідницької діяльності. Учителі тільки спрямовують цю діяльність і в кінці роботи роблять висновок, дають визначення встановлених алгоритмів дій. Таким чином учні будують «свою» математику, тому математичні поняття стають для них цікавими і зрозумілими.

Ця інноваційна технологія створює умови для розвитку творчості, спонукає учнів самостійно мислити. Діти шукають нові способи розв'язання задачі, нові властивості предметів, що розглядаються, нові зв'язки в навчальному матеріалі.

Щоб постійно підтримувати інтерес до навчання, зацікавити молодших школярів процесом творчості, вчителі урізноманітнюють завдання, добирають такі вправи: «Знайди помилку», «Поясни», «Визнач...», «Доповни...», «Заповни пропуски...», «Порівняй...», «Склади задачу за даною схемою», «Склади обернену задачу», «Перевір себе». Це дає змогу зацікавити учнів, привчає їх до самоконтролю, стимулює бажання здобувати знання.

«Оживити» урок математики, зробити його цікавим, а отже, розвивати розумові здібності обдарованих дітей допомагають задачі на кмітливість, задачі-жарти, вікторини, історичні довідки.

Використання інтерактивних технологій під час вивчення *природознавства*, застосування новітніх технологій дозволяє розвивати у дітей логічне мислення, уміння доводити свої думки, працювати в групах, бути толерантними. Дуже важливо навчити дитину аргументовано висловлювати свою думку, підтверджувати висновки випадками із життя, тоді навчання і події сьогодення гармонійно переплітатимуться, доповнюючи одне одного.

Створення емоційного фону на уроці має велике значення для позитивного налаштування дитини до роботи, віри в те, що їй бажають добра, що вона має друзів. Тобто позитив, який створюється на уроці, сприяє кращій роботі дитини та класу в цілому.

Діагностикою емоційного стану сприятиме прийоми «Фігурки» та «Якби я був(була) явищем природи».

Фігурки

Заздалегідь необхідно вирізати з різнокольорового паперу фігурки звірів, домашніх тварин, рослин, геометричних фігур, будинків, побутових речей за кількістю учнів у класі.

Порядок роботи:

1. Учні повідомляють, що кожен колір і кожна фігурка символізує певний емоційний стан. Учень сам визначає, як співвідносяться колір і форма з тим чи іншим станом.
2. Фігурки розкладаються на столі, Кожному з учнів і учениць пропонується обрати собі одну з фігурок, колір та форма якої відповідає його (її) емоційному стану.
3. Далі вчитель просить усіх підняти з місця свої фігурки, щоб він міг орієнтуватися в емоційному стані класу. Якщо учнів небагато, він може попросити кожного пояснити свій вибір, якщо клас переповнений, то пояснюють кілька учнів – за бажанням.

Якби я був(була) явищем природи

Порядок роботи:

1. Учитель пропонує учням і ученицям ідентифікувати себе з яким-небудь явищем природи, завершуючи речення: «Якби я був (була) явищем природи – це було б...».
2. Учнімається 1-2 хвилини на самоідентифікацію (кожен і кожна працюють самостійно).
3. Одному з учнів (експертові) доручається зафіксувати всі явища природи, що не повторюються, і зробити коментар застосування методу.
4. Потім по черзі всі учні і учениці і вчитель пропонують власний варіант завершення речення і пояснюють свій вибір.
5. Експерт коментує отримані результати.
6. Після того, як усі висловилися, бажано запропонувати учням сформулювати свої враження від застосування методу.

Навчаючи – вчуся

1. Підготуйте картки з фактами, що стосуються теми уроку, по одній на кожного учня.
2. Роздайте по одній картці кожному та запропонуйте протягом кількох хвилин прочитати інформацію на картці. Перевірте, чи розуміють вони прочитане.
3. Запропонуйте учням підвестися та почати ходити класом і знайомити зі своєю інформацією інших однокласників. Попередьте, що кожен учень може одночасно говорити лише з однією особою. Завдання полягає в тому, щоб поділитися своїм фактом і самому отримати інформацію від іншого учня. Протягом відведеного часу треба забезпечити спілкування кожного учня з максимальною кількістю інших для отримання якомога повної інформації.
4. Після того, як учні завершать цю вправу запропонуйте їм розповісти, відтворити отриману інформацію. Проаналізуйте й узагальніть отримані ними знання. Відповіді можна записувати на дошці.

Використання на уроках завдань творчого характеру сприяє перетворенню початкової школи на школу мислення, фундамент творчих розумових сил учнів, спонукає молодших школярів до прагнення стати активними здобувачами знань, допитливими відкривачами істини, мандрівниками у світі пізнання, маленькими філософами, невтомними експериментаторами, активними пошуковцями, творчими особистостями, уважними і тактовними людьми, які цінують себе та поважають інших.

Тому впровадження сучасних педагогічних технологій у навчально-виховний процес сприяє не лише формуванню творчої активності молодшого школяра сьогодні, а творчо-реалізованого потенціалу завтра. Саме такий шлях веде до успішного життя конкретної людини, цілої громади, усієї держави.

Види навчальної діяльності до теми 3

Лекція

Формування творчих здібностей під час викладання мови та читання

Методи навчання: лекція-презентація.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Презентація до теми «Формування творчих здібностей під час викладання мови та читання».
2. Теоретичний матеріал до теми 3.
3. Бедер В.І. Розвиток зв'язного мовлення молодших класів. – Х.: Вид. група «Основа». - 2004.
4. Від творчого вчителя – до творчого учня: методичні рекомендації для вчителів початкових класів /За заг.ред.Яременка М.П, директор Уманської міської гімназії Уманської міської ради Черкаської області. – Умань, 2011.
5. Інтелектуальні ігри в початковій школі // Упоряд. Ю.Є. Бардакова. - Х.: Вид. група «Основа», 2005.
6. Олійник Г.А. Виразне читання в початкових класах. К.: Рад.школа, 1979.
7. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К.,2007.

Практичне заняття

Розробка навчальних стратегій на уроках мови та читання

Метод навчання: робота в малих групах.

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Об'єднайтеся в малі групи (асоціативними малюнками).
2. Виконайте завдання.

I група

Розробіть навчальну стратегію використання прийому «Спільний проект» на уроці читання.

II група

Оберіть цікаву тему для учасників групи та змодельуйте застосування прийому «Займи позицію».

III група

Опишіть вид діяльності «Діалог» та продемонструйте його етапи.

3. Презентуйте свою роботу.

Форма звітності для завдання

Прийом	Приклад

--	--

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Теоретичний матеріал до теми 3.
2. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К.,2007.

Лекція
Формування творчих здібностей під час викладання математики та природознавства

Методи навчання: лекція-презентація.

Матеріали для обов’язкового вивчення:

1. Презентація до теми «Формування творчих здібностей під час викладання математики та природознавства».

Практичне заняття

Використання активних методів навчання на уроках математики та природознавства

Метод навчання: «Коло ідей», «Синтез думок», «Навчаючи – вчуся».

Завдання для виконання:

Опис завдання:

1. Запропонуйте найефективніші методи для формування творчої активності на різних етапах уроку математики.
2. Запропонуйте найефективніші методи для формування творчої активності на різних етапах уроку природознавства.
3. Запропонуйте інтегровані завдання для формування творчої активності на уроках природничо- математичного спрямування.
4. Обґрунтуйте свій вибір.

Форма звітності для завдання

<i>Клас</i>	
<i>Тема уроку</i>	
<i>Мета</i>	
<i>Завдання</i>	
<i>Метод</i>	<i>Приклад</i>

--	--

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Теоретичний матеріал до теми 3.
2. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К.,2007.

Список літератури

Основні джерела

1. Альтшуллер Г.С. Найти идею. Введение в теорию решения изобретательных задач. –Новосибирск,1986.
2. Бедер В.І. Розвиток зв'язного мовлення молодших класів. – Х.: Вид. група «Основа». 2004.
3. Від творчого вчителя – до творчого учня: методичні рекомендації для вчителів початкових класів /За заг.ред.Яременка М.П, директор Уманської міської гімназії Уманської міської ради Черкаської області. – Умань, 2011.
4. Інтелектуальні ігри в початковій школі // Упоряд. Ю.Є. Бардакова. - Х.: Вид. група «Основа», 2005.
5. Олійник Г.А. Виразне читання в початкових класах. К.: Рад.школа, 1979.
6. Підласий І.П., Підласий А.І. Педагогічні інновації // Рідна школа. – 1998. – №12.
7. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. – К., 2007.

Додаткові джерела

1. Богданович М.В. Математичні джерельця: Наук.-худож.кн.: Для мол.шк. віку. – К.,: Веселка,1988.
2. Волошин О.М. Цікаві завдання з природознавства. – Тернопіль: Підручники і посібники,1997.
3. Корчевська О. Робота над завданнями підвищеної складності з математики в початкових класах. – Тернопіль: Підручники і посібники,2001.
4. Олімпіадні завдання з основних дисциплін. 1 – 4 класи/ Упоряд. Іванова Г.Ж. – Х.: Вид.група «Основа», 2010.
5. Оригінальні задачі з математики. 1 – 4 класи / Упорядник.Н.В.Курганова. – Х.: Вид-во «Ранок»,2010.
6. Особистісно орієнтований підхід в початковій освіті / Упоряд. О.Кондратюк. – К.: Шк.світ,2008. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
7. Платова Н. Формуємо уміння вчитися самостійно// Початкова школа. –2005.
8. Цікавинки на уроках рідної мови: Посібник для вчителя початкових класів. – тернопіль: Підручники посібники, 2000.
9. Як стати майстерним педагогом: навчально-методичний посібник В.І.Ковальчук, Л.М.Сергеева, І.В.Ілько, Г.Г.Русанов, Л.Б. – К.: ТОВ «Етіс плюс», 2007. – №10.

Інтернет-ресурс

1. <http://www.br.com.ua/referats/Pedagogica/12262.htm>
2. <http://osvita.ua/school/technol/982/>
3. <http://teacher.at.ua/publ/19-1-0-1372>

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий тест

1) Яке питання характеризує поняття «цілі навчання»?
Як вчитися?

Чому вчитися?

Скільки вчитися?

Заради чого вчитися?

2) Виберіть правильне твердження.

Ціль навчання – це кінцевий результат спільної діяльності вчителя й учня.

Ціль навчання – це поняття за обсягом більше, ніж мета.

Ціль навчання – синонім до слова мета навчання.

3) Яке завдання сучасної освіти?

Формування особистості, яка чітко виконуватиме свої доручення

Формування особистості, яка буде навчатися протягом всього життя.

Формування особистості, яка оволоділа знаннями і навичками.

4) Виберіть домінуючі якості, притаманні професії педагога.

Гуманність

Поблажливість

Соціальна активність

Інтелігентність

Байдужість

Правдивість

Пасивність

Справедливість

Порядність

Безініціативність

Самовідданість

5) Визначте порядок когнітивних рівнів таксономії Блума.

I – Розуміння (2)

II – Знання (1)

III – Аналіз (4)

IV – Застосування (3)

V – Оцінювання(6)

VI – Який рівень необхідно доповнити? (синтез)

6) Виберіть правильне твердження.

Інтерактивне навчання – навчальний процес, який відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів.

Інтерактивне навчання – навчальний процес, який відбувається тільки шляхом безпосередньої взаємодії «учитель – учень».

Інтерактивне навчання – навчальний процес, який відбувається тільки шляхом активізації сильніших учнів.

7) Хто є хрещеним батьком дидактики?

Жан-Жак Руссо

Ян Амос Коменський

Песталоцці

В. Сухомлинський

8) За правилами інтерактивних технологій, діти у групі:

поділяються ;

об'єднуються;

організуються;

формується.

9) Виберіть правильне твердження.

Творча активність – це творча діяльність.

Творча активність – це пізнавальна діяльність.

Творча активність – це найвищий рівень пізнавальної активності.

10) З поданого переліку зазначте характеристики навчального середовища, яке сприяє активному навчанню:

спільна відповідальність вчителя й учнів за психологічний клімат;

учителі не ставлять під сумнів висновки – власні та учнів;

учням надається підтримка, але тільки в необхідному обсязі;

учителі не звертають увагу на невдалі спроби учнів.

11) Мета «Мозкового штурму»

Зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів протягом обмеженого проміжку часу.

Зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від одного учня протягом обмеженого проміжку часу.

Визначити одну правильну ідею.

12) Мета етапу мотивації:

підготовка до сприйняття нової теми;

- сприйняття нової теми;
осмислення нової теми.
- 13) Виберіть синонім до особистісно орієнтованого навчання.
Активне навчання.
Пасивне навчання.
- 14) З поданих виберіть методи активного навчання.
Мозковий штурм
Бесіда
Синтез думок
- 15) З поданих назвіть найефективніші методи викладання природничих наук для засвоєння нових знань.
Навчаючи – вчуся.
Мікрофон.
Ажурна пилка.
Вітер дме.
Парафразування.
- 16) До навичок ХХІ століття відноситься:
вміння читати, писати, рахувати;
комунікаційні навички;
заучування інформації;
критичне мислення;
самоспрямування у навчанні.
- 17) Назвіть ставлення та вміння, необхідні сучасним педагогам:
зосереджувати навчання на абстрактних матеріалах та ідеях;
поважати кожного учня;
вірити, що кожен учень може мати успіх;
приділяти увагу розвитку вузько пізнавальних навичок та засвоєнню конкретних фрагментарних розділів змісту;
оцінювати індивідуальні зусилля дітей;
розвивати техніки запитань, які стимулюють навчання дітей.
- 18) Діти навчаються краще, коли:
наголос робиться на результат навчання;
вони самі будують свої знання і хочуть наповнити змістом свій світ;
протягом уроку у класі панує тиша;
всі рішення приймаються педагогом;
всі сфери розвитку дитини задіяні в процесі навчання;
активно залучені в процес навчання.
- 19) Чи правильне твердження? «Задатки і здібності – слова синоніми».
Так
Ні
- 20) Встановіть зв'язок між автором технології і самою технологією.
1. Інтерактивне навчання	С. Пейпер (3)
2. Особистісно орієнтоване навчання	Г. Альтшуллер (4)
3. Інформаційно-комунікаційні технології	О. Савченко (2)
4. Розвиток творчої діяльності	О. Пошетун (1)